ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Vol 19, No 1 (1979)

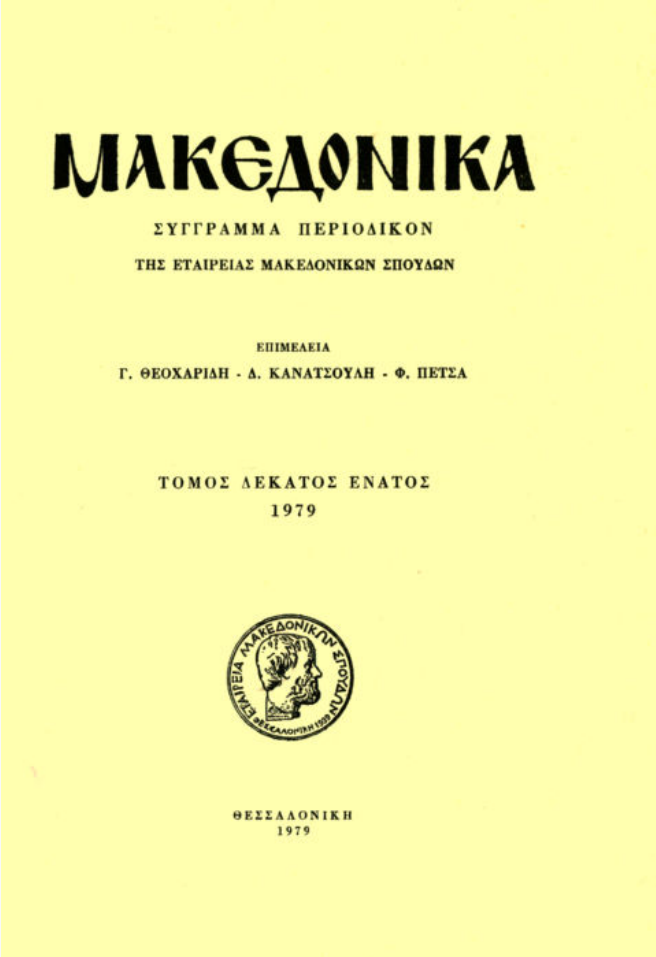
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ - Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ - Φ. ΠΕΤΣΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

1979

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1979

Ζητήματα ιδιοκτησίας-φορολογίας και διώξεις στη Νάουσα στα χρόνια 1870-1877: (με βάση το φιρμάνι επαναχορηγήσεως (1830) της περιουσίας στους Επαναστάτες και άλλα ανέκδοτα έγγραφα)

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: 10.12681/makedonika.452

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Χιονίδης Γ. Χ. (1979). Ζητήματα ιδιοκτησίας-φορολογίας και διώξεις στη Νάουσα στα χρόνια 1870-1877: (με βάση το φιρμάνι επαναχορηγήσεως (1830) της περιουσίας στους Επαναστάτες και άλλα ανέκδοτα έγγραφα). *Μακεδονικά*, *19*(1), 93–124. https://doi.org/10.12681/makedonika.452

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 18/02/2026 01:42:05

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΩΞΕΙΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1870-1877

(ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΦΙΡΜΑΝΙ ΕΠΑΝΑΧΟΡΗΓΗΣΕΩΣ (1830) ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟΤΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ)

Εἶναι γνωστὸ ὅτι, ὅταν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1822 ἁλώθηκε ἡ Νάουσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους[1], οἱ κάτοικοί της (ὅσοι δὲν σκοτώθηκαν πολεμώντας) σφάχτηκαν ἢ αἰχμαλωτίστηκαν καὶ κυρίως τὰ γυναικόπαιδα. Ὅσοι κατόρθωσαν νὰ γλυτώσουν, κατέφυγαν σὲ γειτονικὲς περιοχὲς ἢ καὶ στὶς ὑπόλοιπες χῶρες τῶν Βαλκανίων καὶ ἰδιαίτερα στὴ Γιουγκοσλαβία ἢ στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα, ὅπου πολέμησαν ἀνδρεῖα καὶ τελικὰ ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ, μιὰ καὶ ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα τους (ὅπως καὶ ἡ λοιπὴ Βόρεια Ἑλλάδα) παρέμεινε σκλαβωμένη στοὺς Τούρκους ἄλλα 90 χρόνια.

Μεταξὺ τῶν μέτρων, ποὺ ἔλαβαν οἱ κατακτητὲς ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ἦταν καὶ ἡ δήμευση τῆς (κινητῆς καὶ ἀκίνητης) περιουσίας τους[2],

---

1. Βλ. σχετικὰ στοῦ Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ. Χ ι ο ν ί δ η, Τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα εἰς τὴν περιοχὴν Ναούσης-Βεροίας κατὰ τὸ 1822. Προβλήματα κατὰ τὴν χρονολόγησίν των, «Μακεδονικὰ» 9(1968)211-221, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ τοῦ Ἴ δ ι ο υ, Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Νάουσαν καὶ τὴν περιοχὴν Βεροίας κατὰ τὸ 1821, «Μακεδονικὴ ζωή», τεῦχ. 58 (Μάρτιος 1971) 17-23, ποὺ τυπώθηκε καὶ σὲ ἰδιαίτερο ἀνάτυπο. Ἐκλαϊκευμένη ἀνακοίνωση τῶν ἐγγράφων, ποὺ δημοσιεύονται πιὸ κάτω, ἔκαμα στὸ περιοδικὸ «Νιάουστα», τεῦχ. 2 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 1978)8-9, μὲ τίτλο: «Οἱ διώξεις καὶ οἱ φυλακίσεις τῶν Ναουσαίων, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, στὰ χρόνια 1870-1877».

2. Βλ. τὸ σχετικὸ φιρμάνι στοῦ Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, 1796-1832, ἔκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 148 κ.ἑ., 283 κ.ἑ., ἔγγραφο 79 ἢ σ. 281 κ.ἑ. τῆς 3ης ἐκδόσεως (1967), ἔγγραφο 32, τ ο ῦ Ἴ δ ι ο υ, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α΄ (Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1952, σ. 525 καὶ 526 καὶ Β΄ (Βεροίας-Ναούσης), Θεσσαλονίκη 1954, σ. 352, ἀριθ. 383. Πρβλ. Δ η μ. Π λ α τ α ρ ί δ ο υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ά κ η, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, ἔκδοση 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σημ. 4, τῶν σ. 216-217, καὶ σημ. 1, τῆς σ. 221. Γιὰ τὴν τύχη τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων τῶν περιοχῶν, ποὺ κατακτοῦσαν οἱ Τοῦρκοι βλ. Ν. Π. Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά δ ο υ, Ἀνατολικαὶ μελέται, τ. 1, Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σμύρνη 1909, σ. 58-70, πρβλ. δὲ καὶ τὶς σ. 25-40. Ἡ γῆ τῶν ραγιάδων ἀνῆκε στὸν σουλτάνο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σπίτια, τὰ ἀμπέλια καὶ τοὺς κήπους. Βλ. Ι. Α. Σ ο ύ τ σ ο υ, Πλουτολογία, τ. 1, ἔκδ. 2η, Ἀθῆναι 1882, σ. 240-243.

ὅπως καὶ ἡ κατάργηση τῶν εἰδικῶν προνομίων, ποὺ εἶχε ἡ Νάουσα σὰν τόπος ποὺ προστατευόταν ἀπὸ τὴ βασιλομήτορα[1].

Γνωρίζαμε μέχρι τώρα ὅτι, λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1822, ἐπανῆλθαν κάπως τὰ πράγματα στὴν προηγούμενη νομικὴ κατάσταση, γιατί, ἀλλιώτικα, δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ ἐπανεγκατάσταση τῶν Ναουσαίων, ποὺ σώθηκαν ἢ τῶν νέων κατοίκων, ποὺ ἦλθαν ἀπὸ ἄλλες περιοχές[2].

Τώρα ὅμως ἀποκτοῦμε καὶ τὴ γραπτὴ ἐπιβεβαίωση τοῦ γεγονότος τούτου, γιατὶ ἀνακαλύφθηκαν τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ τὸ σχετικὸ φιρμάνι τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β΄ (1808-1839), τοῦ ὁποίου ξέραμε μονάχα τὴν ὕπαρξη ἀπὸ δημοσίευση συνοπτικῆς περιλήψεως τοῦ περιεχομένου του[3], καὶ ἄλλα ἔγγραφα, ποὺ ἀναφέρονται στὶς ταλαιπωρίες, στὶς διώξεις καὶ στὶς φυλακίσεις τῶν Ναουσαίων, στὰ χρόνια 1870-1877.

---

1. Γιὰ τὰ προνόμια τῆς Νάουσας βλ. Δ. Πλαταρίδου - Ε. Στουγιαννάκη, ὅ.π., σ. 48-49 καὶ Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου, «Μακεδονικὰ» 3(1953-1955) 125-141 καὶ κυρίως σ. 129-130, τοῦ ἴδιου, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β΄, σ. 374, ἀριθ. 396 καὶ σ. 396, ἀριθ. 411, ὅπου δημοσιεύονται δύο ἔγγραφα, καὶ μὲ τὸ πρῶτο διατάσσεται (1849) ἡ ἐκλογὴ ἰδιαίτερου μουδίρη στὴ Νάουσα, ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερο, μετὰ λίγα χρόνια (1860), ἡ πόλη ὑπήχθηκε διοικητικὰ καὶ πάλι στὴ Βέροια. Πρβλ. ἀκόμα στοῦ Βασίλη Δημητριάδη, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 246-248, Γερασίμου Δ. Καψάλη, Λαογραφικὰ ἐκ Μακεδονίας, «Λαογραφία» 6(1917) 452-537 καὶ κυρίως σ. 461-463, καὶ τὶς ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τοῦ ἴδιου, Τρεῖς νεράιδες τῆς Μακεδονίας (Νάουσα-Ἔδεσσα-Καστοριὰ), Ἀθῆναι 1939, σ. 18-20, Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 109, τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1. ἔκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 279 καὶ Ν. Γ. Φιλιππίδου, Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, Ἀθῆναι 1881, σ. 25-26. Γιὰ τὰ προνόμια τῆς βασιλομήτορος καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας τοῦ σουλτάνου («χάσι») βλ. Ἰωάννου Γ. Γιαννοπούλου, Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, Ἀθῆναι 1971, σ.54-55. Σχολιασμένη ἀναδημοσίευση τοῦ κειμένου τοῦ Ἐβλιγιᾶ Τσελεμπῆ ἔκαμε ὁ Κώσταις Σ. Σπορέλας, Μιὰ σύντομη περιγραφὴ τῆς Νάουσας τοῦ 1668, «Μακεδονικὴ Ζωή», τεῦχ. 144 (Μάιος 1978) 17-19.

2. Βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου, «Μακεδονικὰ» 3(1953-55) 140-141. Πρβλ. καὶ Δ. Πλαταρίδου-Ε. Στουγιαννάκη, ὅ.π., σημ. 1 τῆς σ. 46, Ἀ π. Ε. Βακαλοπούλου, ὅ.π., σ. 603-604, Βασ. Δημητριάδη, ὅ.π., σ. 246, σημ. 2 καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ ὅσιος Θεοφάνης, ὁ νέος (ὁ ἐξ Ἰωαννίνων πολιοῦχος τῆς μακεδονικῆς Ναούσης, ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν κατοίκων), «Μακεδονικὰ» 9(1968) 223-238 καὶ ἰδιαίτερα 236-238. Ἐξάλλου, ὑπάρχουν στοιχεῖα καὶ γιὰ τὴν ἐγκατάσταση κατοίκων στὴ Νάουσα ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς καὶ πρὶν τὸ 1822 καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ θὰ τὰ δημοσιέψω στὴ μελέτη μου, ποὺ χρόνια τώρα (1971 κ.ἑ.) ἑτοιμάζω, μὲ τίτλο: «Ἡ ἐπικυριαρχία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ τῶν Ἰωαννίνων στὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία».

3. Βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας,

Τοῦτο ὀφείλομε στὴν ἐρευνητικὴ προσπάθεια τοῦ φιλίστορα Ἐδεσσαίου κ. Γιώργου Τουσίμη, ποὺ τὰ βρῆκε στὸν φάκελο «Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως 1876, Προξενεῖον Θεσσαλονίκης», καὶ εὐγενικὰ μοῦ παρεχώρησε τὶς σχετικὲς φωτοτυπίες, ὅπως καὶ ἄλλα ἔγγραφα, καὶ γιὰ τοῦτο τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπ' ἐδῶ.

Τὰ κείμενα τοῦτα εἶναι πολὺ σημαντικά, γιατὶ περιέχουν πολλὲς καὶ χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὸ νομικό, γιὰ τὸ φορολογικὸ καὶ γιὰ τὸ διοικητικὸ καθεστώς, κυρίως τοῦ 19ου αἰώνα, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, ὅπου θὰ ἐξετάσουμε τὰ ἔγγραφα κυρίως ἀπὸ ἱστορικῆς σκοπιᾶς.

Θὰ δημοσιευτοῦν πρῶτα παρατηρήσεις καὶ εὐρεία περίληψη τῶν ἐγγράφων (τοῦ καθένα χωριστὰ) καὶ ὕστερα τὸ κείμενό τους.

1

Τὸ φιρμάνι

Τὸ κείμενο τοῦ φιρμανιοῦ (αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος) δημοσιεύεται στὴ σωζόμενη ἑλληνικὴ μετάφρασή του, ὅπως δηλαδὴ βρέθηκε. Τοῦτο εἶναι γραμμένο σὲ τέσσερες μεγάλες κόλλες. Ὁ μεταφραστὴς ἢ ὁ γραφέας του («καθ' ὑπαγόρευσιν» τοῦ μεταφραστῆ) τὸ ἔγραψε ἀπευθείας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μερικὰ σβησίματα. Ἔκαμε λίγα ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ μερικὰ συντακτικὰ κ.λ., τὰ ὁποῖα διόρθωσα σιωπηρά, ὅπου δὲν κινδύνευε νὰ ἀλλοιωθεῖ ἡ ἔννοια καὶ ὁ τρόπος διατυπώσεως τοῦ κειμένου. Ὅπου ἔκανα ἀναγκαῖες προσθῆκες ἢ διευκρινίσεις, τὶς ἔβαλα σὲ ἀγκύλες.

Μιὰ σοβαρὴ ἔλλειψη τῆς μεταφράσεως εἶναι ἡ παράλειψη μνημονεύσεως τῆς ἀραβικῆς ἢ χριστιανικῆς ἡμερομηνίας τοῦ φιρμανίου, καὶ ἔτσι δὲν μαθαίνομε ἀπὸ τοῦτο οὔτε κὰν τὸν χρόνο τῆς ἐκδόσεώς του, μιὰ καὶ δὲν σημειώθηκε αὐτὸς οὔτε ὕστερα, στὸ κείμενο ἢ στὰ ἄλλα ἔγγραφα (στὶς δύο ἀναφορὲς καὶ στὰ διαβιβαστικά), ποὺ σώθηκαν καὶ δημοσιεύονται ἐπίσης. Ἡ μόνη ἔνδειξη, ποὺ ὑπάρχει στὸ σῶμα τοῦ ἐγγράφου, εἶναι ὁ ἀριθμὸς 1452, εὐθὺς μετὰ τὸν τίτλο τῆς ἐπικεφαλίδας, δηλαδὴ μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ σουλτάνου, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι χρονολογικὴ ἔνδειξη, οὔτε μὲ τὸ τουρκικὸ (ἀραβικό), οὔτε μὲ τὸ χριστιανικὸ ἡμερολόγιο, παρὰ ἡ ἔνδειξη ἀριθμήσεώς του σὲ μιὰ πολυαριθμότερη σειρὰ ἐγγράφων.

Σώθηκαν ὅμως δύο σχετικὰ φιρμάνια στὸ τουρκικό τους πρωτότυπο[1]. Τὸ πρῶτο φέρει τὴν ἀραβικὴ χρονολογικὴ ἔνδειξη «29 Τζεμάζη οὐλ Ἐβὲλ

Α΄, σ. 521 καὶ 522, ὅπου δημοσιεύεται ἡ περίληψη δύο φιρμανίων, τοῦ 1830. Πρβλ. ἀκόμα τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, ὅ.π., τ. Β΄, σ. 352, ἀριθ. 383 (τοῦ 1844). Ἂς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ ἐπακολουθήσει καὶ ἡ δημοσίευση ὁλόκληρου τοῦ κειμένου καὶ τούτων τῶν ἐγγράφων.

1. Β λ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α΄, σ. 521 καὶ 522.

1246» (=15 Νοεμβρίου 1830) καὶ τὸ ἄλλο τὴν ἡμερομηνία «6 Ρετζὲπ 1247» (=11 Δεκεμβρίου 1830). Ἡ περίληψη τοῦ πρώτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Φιρμάνιον περὶ ἐπιβαλλομένου ἐκμουσουλμανισμοῦ τῆς Ναούσης, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως (εἰς τὰ κτήματα τῶν φονευθέντων) ἑκατὸν οἰκογενειῶν μουσουλμάνων καὶ ἱδρύσεως ἐν αὐτῇ τεμένους καὶ σχολείου». Ἡ περίληψη τοῦ δευτέρου εἶναι ἡ ἑξῆς: «Φιρμάνιον περὶ ἐποικισμοῦ τῆς Ναούσης. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάστασις 100 οἰκογενειῶν μουσουλμάνων εἰς τὰ κτήματα τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν φονευθέντων. Μέχρι τοῦδε ἐγκατεστάθησαν μόνον 51 οἰκογένειαι μουσουλμάνων, ἐκτίσθη δὲ καὶ τέμενος. Ὁ Ἐρδομουσελῆ Μουσταφᾶ κατέλαβε καὶ ἐκμεταλλεύεται ἀγροὺς τῶν φονευθέντων, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἀφαιρεθοῦν παρ' αὐτοῦ καὶ νὰ δοθοῦν εἰς μουσουλμάνους, νὰ ἐπιστραφοῦν δὲ τὰ κτήματα τῶν ἐπανερχομένων κατοίκων τῆς Ναούσης. Ὁ πρόεδρος τῆς Ναούσης ἐδήλωσεν ὅτι μὲ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων των εἰς τοὺς ἐπανερχομένους Ναουσαίους θὰ παρακινηθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἐπανέλθουν». Ἐξάλλου, τὸ φιρμάνι τοῦτο συνόδευε καὶ κατάλογος τῶν ἀποδοθέντων κτημάτων.

Ἔτσι λοιπὸν καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὸ φιρμάνι, ποὺ δημοσιεύεται ἐδῶ, θὰ πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ στὰ 1830. Ὑπῆρχαν πάντως δύο φιρμάνια τουλάχιστον. Τὸ κείμενο, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀνταποκρίνεται μᾶλλον στὸ δεύτερο (τουρκικὸ φιρμάνι), ἀφοῦ ἄλλωστε ἀναφέρεται σὲ τοῦτο καὶ ἄλλο παρόμοιο διάταγμα ποὺ προηγήθηκε.

Ἐξάλλου, στὸ κείμενο τοῦ φιρμανιοῦ (σελ. 4) ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐπαναχορήγηση τῶν κτημάτων τῶν Ναουσαίων ρυθμίστηκε σύμφωνα μὲ ὅσα ἀποφασίστηκαν καὶ στὴν ὅμοια περίπτωση ἐπανασυνοικισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν, ἐνῶ στὸ (δημοσιευόμενο πιὸ κάτω σὰν) τρίτο ἔγγραφο (ἀριθ. 13.869, σελ. 1-2) γράφεται ὅτι: «Ἕνεκεν ὅμως τοῦ ἀγόνου συστήματος τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας καὶ συνεπείᾳ ἐκλιπαρήσεων, ὁ αὐτὸς Σουλτάνος ταυτοχρόνως, δι' ἐπισήμου διατάγματος, ἐδωρήσατο εἰς Ψαρρά, Χῖον, Κυδωνίας καὶ Νάουσαν τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν...». Ἡ χρήση τοῦ ἐπιρρήματος «τ α υ τ ο χ ρ ό ν ω ς» καὶ ὁ συσχετισμός του μὲ τὶς παρόμοιες περιπτώσεις τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν, μᾶς προσανατολίζουν χρονικὰ καὶ γιὰ τὴ Νάουσα.

Ἄλλωστε, ἔχομε καὶ κάποιο ἄλλο χρονικὸ προσδιορισμό, κατὰ προσέγγιση βέβαια, καὶ ἀπ' ὅσα γράφονται στό δημοσιευόμενο πιὸ κάτω ἔγγραφο ἀριθ. 3, ὅπου (σελ. 2) διατυπώνεται (30.11.1876) καὶ τὸ ἑξῆς ἐρώτημα: «Πόθεν, λοιπόν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀρυόμενοι τὸ δικαίωμα ἐπιτάττουσιν ἡμῖν, λέγοντες, οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἔχετε, ἣν ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη καρπούμεθα, δυνάμει τίτλου ἐγκύρου, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους;». Πραγματικά, ἀφοῦ στὰ 1876 εἶχαν συμπληρωθεῖ 46 χρόνια ἀδιατάρακτης ἀσκήσεως τῶν νέων δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας, συμπεραί-

νεται ὅτι στὰ 1830 πρέπει νὰ ἐπαναχορηγήθηκαν τὰ ὅποια δικαιώματα ἀναγνώρισε πάλι καὶ στοὺς Ναουσαίους ὁ Τοῦρκος σουλτάνος.

Τὸ φιρμάνι τοῦτο (ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλα) εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸ τῶν παρόμοιων διαταγμάτων τῶν σουλτάνων, δηλαδὴ εἶναι γεμάτο ἐπαναλήψεις, πλατειασμούς, σχοινοτενεῖς προτάσεις, ἀσυνταξίες καὶ πομπώδεις ἐκφράσεις. Παρὰ ταῦτα, ἐνῶ ἔχει τὰ ἐλαττώματα τοῦτα σὰν νομοθετικο-νομικὸ ἢ διοικητικὸ κείμενο, ἡ πολυλογία του εἶναι χρήσιμη γιὰ τὸν ἱστορικὸ μελετητή, γιατὶ ἔτσι ἀποκτᾶ περισσότερες χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς του.

Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ κειμένου καὶ μὲ βοηθὸ τὰ δεδομένα τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἀποκτοῦμε τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα στοιχεῖα:

α. Ἐπιβεβαιώνεται ὅτι δημεύτηκε ἡ περιουσία τῶν Ναουσαίων μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλεως, καὶ συγκεκριμένα τὰ ἀμπέλια, τὰ χωράφια καὶ οἱ ἄλλες ἰδιοκτησίες τους, κατόπιν διαταγῆς τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὸν Ἀβδοὺλ ἀποὺτ (ἢ ἀβοὺτ) Ἐχχὰζ πασά, καὶ ὅτι ὅλα τοῦτα ἔγιναν σουλτανικὰ κτήματα. Ἀκόμα, ὅτι κτίστηκε ἐκεῖ τζαμὶ καὶ σχολειὸ τουρκικὸ ἀπὸ τὰ ἔσοδα μερικῶν ἰδιοκτησιῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν ποὺ σκοτώθηκαν[1].

Ἐπίσης μαθαίνομε ὅτι εἶχε ἀποφασισθεῖ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ Νάουσα μέχρι 100 τουρκικὲς[2] οἰκογένειες ἀπὸ τὶς γειτονικὲς ἐπαρχίες καὶ νὰ ἑδρεύει στὴν πόλη μουδίρης καὶ διοικητὴς-λοχαγὸς («μπουλιούμπασης») μὲ ἀνάλογο ἀριθμὸ στρατιωτῶν[3]. Ἐξάλλου ἐπιστράφηκαν οἱ ἰδιοκτησίες, γιατὶ δόθηκε ἀμνηστία καὶ ἄφεση ἁμαρτιῶν σὲ ὅσους Ναουσαίους ἐπέστρε-

---

1. Βλ. καὶ Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, σ. 140-141, τοῦ ἴ δ ι ο υ, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα τῆς Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, ἀριθ. 383, Ἀ π ο σ τ. Ε. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, ὅ.π., σ. 604 καὶ Β α σ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, ὅ.π., σ. 246.

2. Γνωρίζαμε ὅτι ἐγκαταστάθηκαν ὁπωσδήποτε οἱ 51 πρῶτες οἰκογένειες τῶν Ὀθωμανῶν. Βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α΄, σ. 521-522 καὶ Β΄, σ. 352, ἀριθμ. 383, τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, σ. 141, Ἀ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, ὅ.π., σ. 603-604 καὶ Β. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, ὅ.π., σ. 246. Τὴν ἐγκατάσταση τῶν Τούρκων στὴ Νάουσα ζήτησε ὁ πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Ζαφειράκη Μάμαντης. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἔδειχναν προθυμία νὰ ἐποικιστοῦν. Βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α΄, σ. 522 (φιρμάνι τοῦ 1832), οὔτε ἤθελαν νὰ καλλιεργήσουν τὰ κτήματα, ποὺ τοὺς παραχωρήθηκαν, ποὺ τὰ πωλοῦσαν (1844) στοὺς Χριστιανούς, γι' αὐτὸ καὶ ἐκδόθηκε ἀπαγορευτικὴ διαταγή. Βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, ἀριθ. 383.

3. Βλ. καὶ Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, σ. 129 καὶ 134, τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, ἀριθμ. 383.

ψαν στὴν πατρίδα τους[1]. Οἱ φόροι ὅμως τῆς δεκάτης καὶ τῆς γῆς («ἐμλιὰ») συνεχίστηκαν νὰ καταβάλλονται[2]. Ἐπὶ πλέον ἀποφασίστηκε ὅτι τὸ $^1/_3$ ἀπὸ τὰ ἔσοδα, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὶς δημευθεῖσες περιουσίες τῶν σκοτωμένων χριστιανῶν[3], θὰ κατατάσσονταν στὴν τάξη τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, ἐνῶ προηγούμενα εἶχαν δοθεῖ προσωρινὰ στοὺς Τούρκους καὶ χριστιανούς, ποὺ ἐποικίστηκαν στὴ Νάουσα ἀπὸ ἄλλες περιοχές. Τέλος, εἶχε προβλεφθεῖ νὰ ἐπιστραφεῖ τὸ $^1/_{10}$ τῶν ἐσόδων στὸ βακούφι τῆς πόλεως[4], ἀφοῦ ὅμως ἐπανερχόταν ὁ προηγούμενος ρυθμὸς στὴ ζωὴ τῆς Νάουσας.

---

1. Βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ὅ.π., σ. 290-293 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 288-291 (3ης ἐκδόσεως).

2. Γιὰ τοὺς φόρους, ποὺ πλήρωναν οἱ Ναουσαῖοι βλ. Δ. Π λ α τ α ρ ί δ ο υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ά κ η, ὅ.π., σ. 648-649, Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, ὅ.π., σ. 129-130 καὶ 134, τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α΄, σ. 526 καὶ Ν. Γ. Φ ι λ ι π π ί δ ο υ, ὅ.π., σ. 26. Γιὰ τὸ φορολογικὸ σύστημα καὶ τοὺς φόρους στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα γενικὰ βλ. Ἀ π ο σ τ ό λ ο υ Ε. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 2, ἔκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 16-48, Δ. Κ. Τ σ ο π ο τ ο ῦ, Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν τουρκοκρατία, Βόλος 1912, σ. 99 κ.ἑ. Γιὰ τὸ καθεστὼς τῆς ἰδιοκτησίας καὶ γιὰ τὶς διάφορες κατηγορίες γαιῶν βλ. καὶ Α. Ζ. Κ α λ λ ι κ λ ῆ, Τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1931, σ. 14 κ.ἑ., Ν ι κ ο λ ά ο υ Ι. Π α ν τ α ζ ο π ο ύ λ ο υ, Κοινοτικὸς βίος εἰς τὴν Θετταλομαγνησίαν ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1967 (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τ. ΙΔ΄, γ τῆς Ε.Ε.Σ.Ν.Ο.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), Δ. Κ. Τ σ ο π ο τ ο ῦ, ὅ.π., σ. 47, κ.ἑ., Ἰ ω. Γ. Γ ι α ν ν ο π ο ύ λ ο υ, ὅ.π., σ. 52-62, Ν ι κ ο λ ά ο υ Γ. Μ ο σ χ ο β ά κ η, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1882, σ. 18 κ.ἑ., Γ. Α. Μ ά ο υ ρ ε ρ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἑλλ. μετάφραση Ὄλγ. Ρομπάκη, Ἀθήνα 1976, τ. 1, σ. 21-88 (ὅπου δημοσιεύονται χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴ διοίκηση, τὸ δίκαιο κ.λ. τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρὶν τὴν Ἐπανάσταση), Ν. Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά δ ο υ, ὅ.π., καὶ τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ, Ἀθῆναι 1903, σ. 23 κ.ἑ., τ ο ῦ ἴ δ ι ο υ, Τὰ δίκαια τῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ γαιῶν, Ἀθῆναι 1915. Ὁ τελευταῖος δημοσίευσε καὶ πολλὲς σχετικὲς γνωμοδοτήσεις, ποὺ ἀνατυπώθηκαν σὲ δύο τεύχη, Ἀθῆναι 1916 καὶ 1917. Πρβλ. τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ στοῦ Π α ν. Ι. Ζ έ π ο υ, Ἀνέκδοτα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Βεροίας καὶ Θεσσαλονίκης, «Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου» 11(1944) 49-91 καὶ κυρίως τὴ σημ. 1 τῶν σ. 49-50 καὶ τὴ σημ. 1 τῶν σ. 56-57. Γιὰ τὰ προβλήματα, ποὺ προέκυψαν σχετικὰ μὲ τὶς δημόσιες καὶ ἰδιωτικὲς ἰδιοκτησίες τῶν Ὀθωμανῶν μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, βλ. Γ ε ω ρ γ ί ο υ Π. Ν ά κ ο υ, Αἱ «μεγάλαι δυνάμεις» καὶ τὰ «ἐθνικὰ κτήματα» τῆς Ἑλλάδος (1821-1832), Ε.Ε.Σ.Ν.Ο.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 9(1970) 467-546. Λείπει, ὁπωσδήποτε, μιὰ σχετικὴ σύγχρονη μελέτη γιὰ τὸ ὀθωμανικὸ δίκαιο στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Τελευταῖα κυκλοφόρησε καὶ τὸ βιβλίο τοῦ Σ π ύ ρ ο υ Ἀ σ δ ρ α χ ᾶ, Μηχανισμοὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στὴν τουρκοκρατία (ιε΄-ιστ΄ αἰ.), Ἀθήνα 1978.

3. Βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ὅ.π., σ. 284-289 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 282-287 (3ης ἐκδόσεως), ὅπου δημοσιεύεται κατάλογός τους.

4. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν τεκὲ τοῦ Τούρκου Σὲχ Λεαῆ καὶ γιὰ τὸ βακούφι τοῦ Ἐβρενός. Βλ. Δ. Π λ α τ α ρ ί δ ο υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ά κ η, ὅ.π., σ. 22, 31, 32, 47,

β) Ὅλα αὐτὰ εἶχαν διαταχθεῖ καὶ ἐκτελεστεῖ εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωση τῆς πόλεως καὶ ὕστερα.

Ἀργότερα ὅμως προέκυψε ἄλλη κατάσταση καὶ χρειαζότανε νέα ρύθμιση: Ὁ σουλτάνος ἐνδιαφέρθηκε νὰ μάθει μὲ ποιὸ τρόπο ἐξελίσσονταν τὰ πράγματα καὶ συγκεκριμένα πόσοι μουσουλμάνοι καὶ χριστιανοὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νάουσα, πόσες ἰδιοκτησίες τῶν ἐπαναστατῶν ἐπιστράφηκαν σὲ τούτους, πόσα κτήματα καὶ δενδροφυτεῖες ἔμεναν διαθέσιμα καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἦταν δυνατὸ νὰ ἀξιοποιηθοῦν τοῦτα.

Ὁ τότε διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μουσταφὰ-μπέης (ποὺ ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχιθυρωροὺς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, δηλ. «καπουτζήμπασης», ἀπάντησε μὲ τὴν ἀποστολὴ ἀναλυτικῆς καταστάσεως, ὅπου καταγράφηκαν ὅλα τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέκυπτε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀκίνητα δόθηκαν στοὺς χριστιανούς, ποὺ ἦρθαν ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νάουσα, ἢ στοὺς φυγάδες Ναουσαίους, ποὺ ἐπέστρεψαν (εἴτε οἱ ἴδιοι, εἴτε οἱ κληρονόμοι τους), ἢ στὶς πρῶτες 50 τουρκικὲς οἰκογένειες τῶν μουσουλμάνων, ποὺ συνοικίστηκαν ἢ ποὺ κρατήθηκαν γιὰ τὶς ἄλλες 50 ποὺ θὰ ἔρχονταν ὕστερα, ἢ ἀκόμα γιὰ τὸ κτίσιμο καὶ γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ τζαμιοῦ ἢ κατακρατήθηκαν ἀπὸ τὸν Μουσταφὰ μπέη, ἔμειναν ἀπὸ τὰ χωράφια, τοὺς κήπους καὶ τὰ λοιπὰ κτήματα τῆς Νάουσας ἀδιάθετα ἄλλα 749 γήπεδα (οἰκόπεδα), νερόμυλοι, χάνια, μαγαζιὰ καὶ χωράφια, ἀκόμα δὲ καὶ 15,5... («δονοὺμ») ἀμπέλια, φυτεῖες καὶ μουριές[1].

Ὁ σκοπὸς ὅμως ποὺ ἡ περιοχὴ τῆς Νάουσας ὑπήχθηκε στὴν κατηγορία τῶν σουλτανικῶν κτημάτων[2] ἦταν—ὅπως γίνεται εὐκολονόητο—νὰ δημιουρ-

---

48, 55, καὶ 59, Ἰω. Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, ὅ.π., σ. 128-129 καὶ 133-134, Βασ. Δημητριάδη, ὅ.π., σ. 246-248, Α. Ε. Βακαλοπούλου, ὅ.π.., Ν. Γ. Φιλιππίδου, ὅ.π., καὶ Γερασ. Καψάλη, ὅ.π. Γιὰ τὰ βακούφια γενικὰ βλ. βιβλιογραφία στοῦ Γ. Π. Νάκου, ὅ.π., σημ. 24 τῆς σ. 512 (πρβλ. καὶ σ. 511-531) καὶ Θεμ. Κτενᾶ, Αἱ ἀφιερώσεις ἢ τὰ βακούφια κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν δίκαιον, Ἀθῆναι 1893. Πρβλ. Λεων. Λουκάκου, Γνωμοδοτήσεις, Ἰωάννινα 1913, σ. 7-38, Ν. Ἐλευθεριάδου, Τὰ προνόμια, ὅ.π., καὶ τοῦ ἴδιου, Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ, σ. 35 κ.ἑ., Α. Ζ. Καλλικλῆ, ὅ.π., σ. 64 κ.ἑ., Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὅ.π., σ. 57-63 καὶ Νικ. Πανταζοπούλου, ὅ.π., σ. 18-20, 24-29 καὶ 34-40. Τὰ σχετικὰ κείμενα βλ. στοῦ Δ. Νικολαΐδου, Ὀθωμανικοὶ κώδικες, σ. 1115-1554=τ. 2, Κωνσταντινούπολις 1890). Εἰδικὰ γιὰ τὰ βακούφια τοῦ Ἐβρενὸς βέη ἑτοιμάζω (1963 κ.ἑ.) μελέτη.

1. Γιὰ τὰ ἀκίνητα τῆς Νάουσας, ποὺ ἔμειναν διαθέσιμα καὶ προέρχονταν ἀπὸ τὶς περιουσίες τῶν Ναουσαίων ἐπαναστατῶν, ποὺ δὲν ἐπέστρεψαν στὴν πόλη τους, ἂν καὶ τοὺς δόθηκε ἀμνηστία, ὅπως καὶ γιὰ τὰ ὀνοματεπώνυμά τους βλ. στοῦ Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες, ὅ.π., σ. 293-294 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 291-293 (3ης ἐκδόσεως).

2. Βλ. γιὰ τὴν κατηγορία τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, δηλαδὴ γιὰ τὰ «χὰς χουμαγιοὺν» καὶ «ἐμλιάκι χουμαγιοὺν» στοῦ Ἰωάννου Γ. Γιαννοπούλου, ὅ.π., σ.

γηθεῖ μιὰ νέα πηγὴ ἀξιόλογων ἐσόδων γιὰ τὸ ταμεῖο τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ ὁ ἀπολογισμὸς τῆς διαχειρίσεώς τους ἦταν πολὺ ἀπογοητευτικός, ἀφοῦ στὰ χρόνια ποὺ ἐπακολούθησαν δὲν στάλθηκαν παρὰ ἐλάχιστα ἔσοδα καὶ μάλιστα γιὰ δύο μονάχα χρονιές[1], καὶ τοῦτα προέρχονταν ἀπὸ τὴ διαχείριση τῆς φορολογίας τῆς «δεκάτης», χωρὶς νὰ διευκρινισθεῖ τί ἀπόγινε μὲ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ κτήματα (ποὺ ἄλλοτε ἀνῆκαν στοὺς ὕστερα ἐπαναστάτες Ναουσαίους), τὰ ὁποῖα δόθηκαν στοὺς χριστιανοὺς καὶ μουσουλμάνους νέους κατοίκους τῆς πόλεως, γιατὶ σύμφωνα μὲ τὴ νομοθεσία, ἐφόσον ὅλη ἡ περιοχὴ συμπεριλήφθηκε στὰ αὐτοκρατορικὰ τσιφλίκια-ἐμλιάκια, θὰ ἔπρεπε τὰ προϊόντα, μετὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ $^1/_{10}$ τοῦ προϊόντος, νὰ μοιράζονται μεταξὺ τῶν ὑποδούλων καὶ τοῦ διαχειριστοῦ τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, εἴτε κατὰ τὸ $^1/_3$, εἴτε κατὰ τὰ $^2/_3$, εἴτε κατὰ τὸ $^1/_2$. Δὲν ἐπαληθεύτηκαν ὅμως οἱ ἐλπίδες τοῦ σουλτάνου καὶ γιὰ τοῦτο ἐπανειλημμένα ζήτησε νὰ πληροφορηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἁρμόδιους τί ἔπρεπε νὰ γίνει. Ὁ καινούργιος διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ἀνέφερε ὅτι ἡ κωμόπολη Νάουσα καταστράφηκε καὶ ἐρημώθηκε καὶ οἱ κάτοικοί της (ποὺ διασώθηκαν, κατέφυγαν παντοῦ, καὶ μερικοὶ ἄρχισαν νὰ ἐπανέρχονται) δήλωσαν ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐπανέλθουν στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους, ἂν δὲν ἀποκτήσουν τὰ δικαιώματα, ποὺ εἶχαν πρὶν τὴν ἐπανάσταση στὴν ἰδιοκτησία καὶ στὰ προϊόντα τους, γιατὶ ἡ γῆ τους ἦταν φτωχὴ καὶ ἄφορη καὶ οἱ οἰκονομικὲς μονάδες τους καταστράφηκαν καὶ ἔτσι δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ζήσουν μὲ ὅσα θὰ τοὺς ἀπέμεναν, ἂν παρέμεναν τὰ χωράφια τους κτήματα τοῦ σουλτάνου, μὲ ὅλες τὶς σχετικὲς ἐπιβαρυντικὲς ἐπιπτώσεις καὶ φορολογικὲς ὑποχρεώσεις. Ἀντίθετα, οἱ δημογέροντες ἐγγυόνταν ὅτι, ἂν δίδονταν πίσω οἱ περιουσίες, θὰ κατόρθωναν νὰ πείσουν τοὺς συμπολίτες τους νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὰ νησιὰ καὶ ἀπ' ὅπου ἀλλοῦ εἶχαν καταφύγει, καὶ ζήτησαν ἀκόμα τὰ κτήματα, ποὺ θὰ δοθοῦν στὶς 100 μουσουλμανικὲς οἰκογένειες τῆς πόλεώς τους, νὰ προέρχονται μόνο ἀπ' ὅσα ἀνῆκαν σὲ σκοτωμένους Ναουσαίους, ποὺ δὲν εἶχαν κληρονόμους. Τέλος, ὅτι ὅσα κτήματα τῶν σκοτωμένων θὰ περίσσευαν, νὰ πουλιόνταν στοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ στέλνονταν τὰ ἔσοδα στὴν Πύλη.

Ὁ σουλτάνος, ἀφοῦ ἄκουσε τὶς σχετικὲς εἰσηγήσεις τῶν συμβούλων του καὶ ἔλαβε ὑπόψη καὶ ὅσα στοιχεῖα ὑπῆρχαν, δέχτηκε τὴν εἰσήγηση τοῦ διοικητῆ τῆς ἐπαρχίας καὶ διέταξε νὰ γίνει ὅ,τι ἀποφασίστηκε προη-

---

54, Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὅ.π., σ. 55-57 καὶ Νικ. Ι. Πανταζοπούλου, ὅ.π., σ. 13-14.

1. Στὸ φιρμάνι μνημονεύονται δύο χρονιές, μὲ τοὺς ἀκατανόητους ἀριθμοὺς 39 καὶ 40 ἢ 41 ἢ 42. Γνωρίζομε, πάντως, ὅτι στὸ διάστημα 1839-1876 ὑπῆρχε πιὸ γενικὴ οἰκονομικὴ δυσπραγία στὸ Ὀθωμανικὸ κράτος. Βλ. St. J. Shaw - E. Kural, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, τ. 2, Cambridge 1977, σ. 155-156.

γούμενα, στὴν ὅμοια περίπτωση τῆς ἀποδόσεως τῶν περιουσιῶν στοὺς ἐπαναστάτες Ἕλληνες τῶν Κυδωνιῶν. Ἔτσι, δόθηκε ἡ ἄδεια καὶ ἡ ἐντολή ὥστε νὰ τηρηθεῖ ἡ νόμιμη διαδικασία γιὰ νὰ ἐπαναποκτήσουν οἱ Ναουσαῖοι τὴν περιουσία τους, ἐφόσον ἐπανέλθουν, εἴτε οἱ ἴδιοι, εἴτε οἱ κληρονόμοι καὶ συγγενεῖς τους, νὰ καταγραφοῦν ὅλες οἱ σχετικὲς πράξεις καὶ νὰ σταλοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, μὲ σκοπὸ νὰ παραχωρηθοῦν οἱ ἀντίστοιχοι τίτλοι κυριότητας. Ἀκόμα, νὰ δοθοῦν κτήματα στὶς 100 τουρκικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὶς ἰδιοκτησίες τῶν σκοτωμένων καὶ νὰ πουληθοῦν ὅσα ὑπόλοιπα πράγματα θὰ ἀνῆκαν σὲ ὅσους δὲν θὰ εἶχαν ἐμφανισθεῖ καὶ ἡ ἀξία τους νὰ σταλεῖ στὸ ταμεῖο του, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ τὸ 20% γιὰ δικαίωμα μεσιτείας. Εἰδοποιήθηκαν, γιὰ ὅλα τοῦτα, καὶ οἱ ἁρμόδιες κρατικὲς ὑπηρεσίες τῆς Τουρκίας καὶ στάλθηκε στὸν διοικητὴ τοῦτον καὶ ἀντίγραφο τῶν καταστίχων.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον καὶ σημαντικὸ περιεχόμενο τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος, ποὺ ἔχει ὡς ἑξῆς (βλ. καὶ εἰκ. 1):

Φιρμάνιον Αὐτοκρατορικὸν τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ.

Μετάφρασις Αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου περὶ παραχωρήσεως ἐν τίτλῳ καὶ δικαιώματι ἰδιοκτησίας (μουλκιγὲτ) τῶν ἐν τῇ κωμοπόλει (κασαμπὰ) Ναούσης εὑρισκομένων κτημάτων, προσοδοφόρων καὶ λοιπῶν, εἰς τοὺς ἐκεῖ συνοικισθέντας Ὀθωμ. καὶ χριστιανοὺς ὑπηκόους, κατόπιν τῶν συνήθως τιμητικῶν τίτλων πρὸς τὸν ἐξοχώτατον διοικητὴν Θεσσαλονίκης Βεδζχῆ πασὰν καὶ τὸν ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης Καδήν.

Διὰ τοῦ παρόντος ἔστω γνωστόν, ὅτι, ἂν καὶ προηγουμένως εἶχε διαταχθῆ, ἵνα, τὰ ἐν τῇ κωμοπόλει ἐξ ἀμπέλων καὶ χωραφίων καὶ ἄλλων ἰδιοκτησιῶν συγκείμενα κτήματα τῶν ἀνταρτῶν ραγιάδων, ἅτινα ἐκυριεύθησαν καὶ ἐδημεύθησαν διὰ τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀποὺτ Ἐχχὰζ πασᾶ, γίνωσι, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ τότε Αὐτοκρ. φιρμανίου μου, Αὐτοκρατορικά μου κτήματα, καὶ κτισθῇ, ἐν τῇ ρηθείσῃ κωμοπόλει, ἓν ἱερὸν τζαμίον καὶ σχολεῖον, παραχωρηθέντος δ' αὐτοῖς ἐξαρκοῦντος μέρους ἐκ τῶν φονευθέντων ἀνταρτῶν, νὰ προσκληθῶσιν, ἔκ τινων ἑτέρων καζάδων ἐκ τῶν βουλομένων, νὰ συγκατοικήσωσιν ἐκεῖ ἕως 100 οἰκίαι [=οἰκογένειαι] ὀθωμανικαί, μέχρις ὅτου δὲ συνοικισθῇ, ἀναζωογονηθῇ ἡ κωμόπολις αὕτη καὶ αὐξηθῇ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖσε εἷς μπουλιούμπασης (λοχαγὸς) μετ' ἐξαρκούντων στρατιωτῶν, τὸ δέκατον καὶ τὰ δοσίματα τῶν γαιῶν, «ἐμλιὰκ» (ὅσαι ἦσαν ἰδιοκτησίαι αὐτῶν, ἀπεδόθησαν πάλιν εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας, καὶ εἰς τοὺς εἰς τὴν ρηθεῖσαν κωμόπολιν ἐκ νέου κατόπιν ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως συνοικισθέντας ραγιάδες), νὰ εἰσπράττωνται ὡς καὶ πρότερον (κατὰ τὰ ἔκπαλαι δεδογμένα). Τὸ ἓν τρίτον δὲ τῶν ἐτησίων προσόδων τῶν κτημάτων, ὄντα πρότερον ἰδιοκτησία τῶν ἐν τῷ

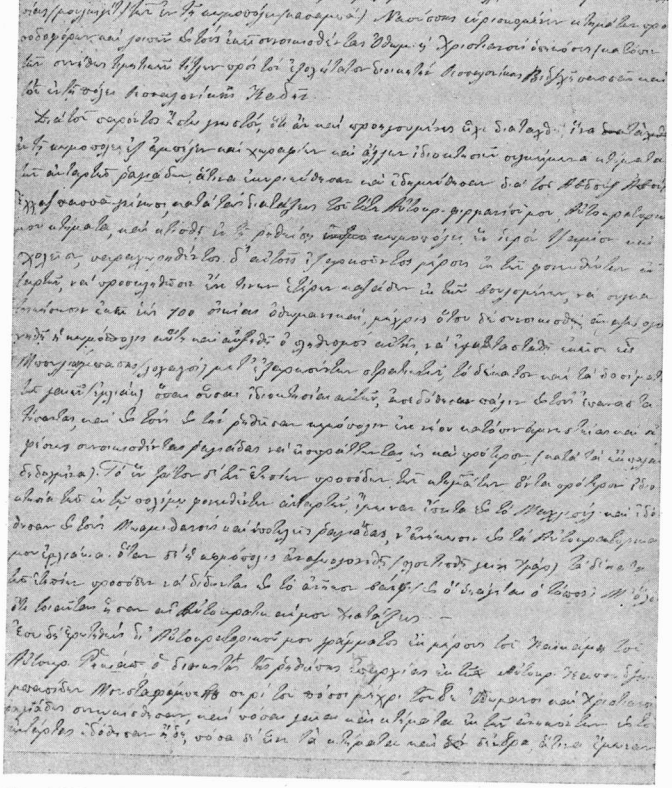

Εἰκ. 1. Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως τοῦ φιρμανιοῦ τοῦ 1830

πολέμῳ φονευθέντων ἀνταρτῶν, ἔμειναν ἔπειτα εἰς τὸ Μαχλιοὺλ καὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ ὑποτελεῖς ραγιάδας, ν' ἀνήκωσιν εἰς τὰ Αὐτοκρατορικά μου ἐμλιάκια. Ὅταν δὲ ἡ κωμόπολις ἀναζωογονηθῇ (πλουτισθῇ, γίνῃ Ἰμὰρ) τὰ δέκατα τῶν ἐτησίων προσόδων νὰ δίδωνται εἰς τὸ ἀνῆκον βὰκφ (εἰς ὃ ὑπάγεται ὁ τόπος). Μ' ὅλον ὅτι τοιαῦται ἦσαν αἱ Αὐτοκρατορικαί μου Διατάξεις.

Ἐπειδή, ἐρωτηθείς, δι' Αὐτοκρατορικοῦ μου γράμματος, ἐκ μέρους τοῦ Καϊμακάμη τοῦ Αὐτοκρ. Ρακιάτι, ὁ διοικητὴς τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας ἐκ τῶν Αὐτοκρ. Καπουδζημπασήδων Μουσταφάμπεης, περὶ τοῦ πόσοι μέχρι τοῦδε Ὀθωμανοὶ καὶ Χριστιανοὶ ραγιάδες συνῳκίσθησαν, καὶ πόσαι γαῖαι καὶ κτήματα, ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἀντάρτας, ἐδόθησαν ἤδη, πόσα δὲ εἶναι τὰ κτήματα καὶ δένδρα, ἅτινα ἔμειναν (σ. 2) καὶ εὑρίσκονται χωρὶς νὰ δοθῶσιν εἰς κανένα, τίνι τρόπῳ δὲ δύναται νὰ κατορθωθῇ ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ καλὴ αὐτῶν διοίκησις, καὶ ὁ ὀργανισμὸς ὁ ἐν λόγῳ διοικητής, ἐν τῇ πρὸς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀπαντήσει του, διὰ λεπτομεροῦς συναποσταλέντος καταλόγου (μεφραδὰτ-τετερὴ) κατέδειξεν ὅτι, ἐκτὸς τῶν παραχωρηθέντων εἰς τοὺς κατόπιν ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως ἐλθόντας, καὶ συνοικισθέντας ραγιάδας, καὶ εἰς τοὺς ἐκ τῶν φυγάδων ἐπανελθόντας ἔπειτα καὶ συνοικισθέντας, εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε ἀπογόνους αὐτῶν καὶ κληρονόμους καὶ εἰς τοὺς ἤδη συνοικισθέντας 50 Ὀθωμ. καὶ τῶν ὁρισθέντων διὰ τὰς μετέπειτα συνοικισθησομένας 50 οἰκογενείας Ὀθωμ. καὶ διὰ τὰς δαπάνας καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ ἤδη κτισθέντος ἱεροῦ τζαμίου ἐκ τῶν κτημάτων, ὅσα κατακρατηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐρδογουμουσλοῦ Μουσταφάμπεη ἀφῃρέθησαν παρ' αὐτοῦ, μένουσιν ἔτι ἐκ τῶν ἔκπαλαι ἐν τῇ ρηθείσῃ κωμοπόλει ὑπαρχόντων χωραφίων, κήπων καὶ ἑτέρων κτημάτων, 749 γήπεδα, νερόμυλοι, χάνια, ἐργαστήρια καὶ γαῖαι, ἔτι δὲ 15 ½ δουνοὺμ ἄμπελοι καὶ κῆποι συκαμινεῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ μὲν προσάρτησις τῆς κωμοπόλεως εἰς τὴν διεύθυνσιν καὶ κυριότητα τῶν Αὐτοκρ. μου ἐμλιακίων, ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ καὶ ἐλπίδι πραγματοποιήσεως μεγάλων ὠφελημάτων καὶ ἀπολαυῶν, καθὼς δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν καταστίχων, ἐστάλησαν μόνον διὰ τὸ ἔτος 39 ἄνευ τῶν ἐξόδων τόσα γρόσια, καὶ διὰ τὸ ἔτος 42, ἄνευ τῶν ἐξόδων γρ. 6,250 καὶ τόσα. Αἱ δὲ σταλεῖσαι ποσότητες, ἐλαχίστης ἀξίας οὖσαι, ἐστάλησαν ὡς προϊὸν τῶν δεκάτων, οὐδεμία δὲ γίνεται μνεία περὶ τοῦ εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκονται καὶ ποῦ μένουσιν αἱ πρόσοδοι τῶν ἀμπέλων, γαιῶν καὶ ἄλλων κτημάτων, ἀνηκόντων ἄλλοτε εἰς τοὺς ἀντάρτες, καὶ δοθέντων ἤδη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ὀθωμανοὺς τῆς κωμοπόλεως, κατὰ δὲ τὸ σύστημα τῶν κατὰ τὰ Αὐτοκρατορικά μου τσεφλίκια ἐμλιακίων, ἀφοῦ πρῶτον ἀφαιρεθῶσι τὰ δέκατα τῶν προϊόντων τὸ δὲ ἐπίλοιπον αὐτῶν δὲν [=θὰ] πρέπει νὰ διαμερίζεται, εἴτε κατὰ ἓν τρίτον, εἴτε κατὰ δύο τρίτα, εἴτε ἐξ ἡμισείας μεταξὺ τῶν ραγιάδων καὶ τῶν βασιλικῶν μου ἐμλιακίων, ἐπειδή, προσέτι, ὡς ἐλέγετο εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐρδογουμουσλοῦ Μουσταφάμπεη κατακρατουμένων καὶ παρ' αὐτοῦ

ληφθέντων χωραφίων καὶ λοιπῶν γαιῶν, διδομένων εἰς τοὺς ἐκ τῶν πέριξ προσκληθέντας καὶ συνοικισθέντας 50 'Οθωμανοὺς (σελ. 3) *μέχρι τοῦδε, μετὰ τῶν ἐνοικισθέντων, ἡ καλὴ ἐπιτήρησις τῆς χώρας θὰ κατωρθοῦτο, ὡς ἐλπίζετο, καὶ ὅμως δὲν ἐγένετο καταφανῶς ἡ ἀναζωογόνησις καὶ ἡ καλὴ διοίκησις τῆς κωμοπόλεως, ἕνεκα δὲ τούτου, ὡς ἐκ τῶν ἀρχείων καταφαίνεται, ἐγράφησαν καὶ ἐστάλησαν ἐπανειλημμένως Αὐτοκρατορικαί μου διαταγαί, ὅπως, κατόπιν ὡρίμου ἐπὶ τῶν πραγμάτων σκέψεως καὶ συσκέψεως μετὰ τῶν εἰδημόνων, ἀναφερθῶσιν ἐμοὶ αἱ ἀναγκαῖαι πληροφορίαι, ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ζητημάτων, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων. Σὺ δὲ ὁ ἤδη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐξετάσας κατὰ καθῆκον τῆς ὑπηρεσίας σου, ὡς σημειοῖς, διὰ τῶν ἐσχάτως ἀφιχθέντων ἐγγράφων σου, αὐτήν τε τὴν κατάστασιν τῆς ἐν λόγῳ κωμοπόλεως καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς, καὶ τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τῆς καλλιτερεύσεώς της καὶ ἀναζωογονήσεως, ἀναφέρεις ὅτι ἡ κωμόπολις αὕτη κατεστράφη καὶ ἠρημώθη, οἱ δὲ φυγαδευθέντες αὐτῶν καὶ τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοι κάτοικοι (εἰ καὶ ἀπό τινος ἤρξαντο ἐν μέρει νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῶν κατοικίας, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ρηθεῖσα κωμόπολις δὲν εἶναι κάρπιμος καὶ προσοδοφόρος, ἀλλὰ πετρώδης, αὐτοὶ δὲ δι' οἱουσδήποτε λόγους κατεστράφησαν καὶ τὰ πάντα ἔχασαν πρό τινος καιροῦ, ἂν ἤδη δὲν παραχωρηθῶσιν αὐτοῖς ἐξ ὁλοκλήρου τὰ προϊόντα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου κατασχεθέντα κτήματά των) ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ ρηθὲν μέρος, τοῦτο θέλει ἐπιφέρει τὴν αἰωνίαν τοῦ τόπου τούτου καταστροφήν, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ραγιάδων τοῦ ρηθέντος μέρους εὑρίσκονται καὶ διαμένουσι, πολυάριθμοι φυγάδες, εἴς τε τὰς νήσους καὶ ἀλλαχοῦ καραδοκῶσι καὶ περιμένουσιν, οἱ δὲ δημογέροντες ἐγγυῶνται ὅτι, ἂν δοθῶσιν εἰς αὐτοὺς τὰ κτήματα καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι των, θέλουσι προσελεύσει καὶ φέρει εἰς τὴν πατρίδα των καὶ τοὺς ἁπανταχοῦ διεσπαρμένους ἀλλαχόσε κατοίκους, ζητήσαντες ὅπως καὶ αἱ εἰς τὰς εἰς τὴν κωμόπολιν συνοικισθησομένας 100 'Οθωμ. οἰκογενείας δοθησόμεναι γαῖαι παραχωρηθῶσιν ἐκ τῶν κτημάτων τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῶν, ὡς φονευθέντων καὶ μὴ ὑπαρχόντων, κατὰ συνέπειαν δὲ τούτων ἁπάντων, γράφων, γνωμοδοτεῖς, ὅτι, ἂν δοθῇ Αὐτοκρατ. ἄδεια καὶ ἔγκρισις, ἵνα, ἀφ' οὗ οὐδεμία θέλει προκύψει ὠφέλεια ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῆς κωμοπόλεως εἰς τὰ Αὐτοκρ. μου ἐμλιάκια, ἀποσπασθῇ αὕτη ἐκ τῶν Αὐτοκρ. μου ἐμλιακίων, ἀποδοθῶσι δὲ καὶ παραχωρηθῶσιν εἰς τοὺς σωζομένους ἐκ τῶν ραγιάδων καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ μέρη των, αἱ ἰδιοκτησίαι των δωρεάν, εἰς δὲ τοὺς ἐκεῖσε ἐποικισθησομένους 'Οθωμ. δοθῶσι κτήματα ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς φονευθέντας καὶ ἀπολεσθέντας, τὰ δὲ τυχὸν ἐναπολειφθησόμενα* (σελ. 4) *πωληθῶσιν εἰς εὐλόγους τιμὰς εἰς τοὺς τυχὸν ἀλλαχόθεν προσελευσομένους καὶ ζητήσοντας νὰ τὰ ἀγοράσωσι ραγιάδας, τὸ δὲ ἀντίτιμον αὐτῶν ἀποσταλῇ εἰς τὸ ἐν Κων/πόλει Μουκαὰτ Χανζεσῆ, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θέλει κατορθωθῇ ἀδιστάκτως ἡ ἀναζωογόνησις καὶ ἡ ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν σκέπην τοῦ Αὐτοκρ. θρόνου μου εὐδαιμονία τοῦ ρηθέντος τόπου.*

Ἐζητήθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι πληροφορίαι παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ταμείου Μουκαταὰτ-Ἐσάϊδ Ἀβδουραχμάν. Οὗτος, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς προσόδους, αἵτινες ἀπεστάλησαν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς κυριεύσεως τῶν ἐν λόγῳ κτημάτων, τὰ διάφορα Αὐτοκρ. διατάγματα, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ καὶ ἀποκαταστάσει τῶν ραγιάδων εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν καὶ τὴν ἀναφοράν σου, καθυπέβαλεν ὑπὸ τὴν ὑψηλήν μου εὐμένειαν, ὅπως διατάξω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων. Κατὰ δὲ τὸ ὑψηλόν μου Αὐτοκρ. διάταγμα, κοινοποιηθὲν προλαβόντως καὶ ἀφορῶν τὰ τοιούτου εἴδους κτήματα τῶν ραγιάδων, ἐξεδόθη ἐπίσης ὅμοιον διάταγμα, ὅπως ἐκτελεσθῶσι τὰ δέοντα. Συμφώνως τῷ Αὐτοκρ. διατάγματί μου, ἐκδοθέντι προλαβόντως διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνιῶν εὑρισκομένων κτημάτων, διατάσσομεν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητήματος, ἵνα τοῦ λοιποῦ, ἐξακριβώνων, συμφώνως μετὰ τοῦ Σίρι Σερίφ, τοὺς γνησίους ἰδιοκτήτας τῶν ἰδιοκτησιῶν τῶν ἀποπλανηθέντων καὶ καταστραφέντων κατοίκων τῆς Ναούσης, καὶ τοὺς τυχὸν παρουσιασθησομένους κληρονόμους τῶν τυχὸν ἀποθανόντων ἢ ἀπόντων, ἀποδώσῃς καὶ ἐπιψηφίσῃς αὐτοῖς τὰς καθαρὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, νὰ κατατάξῃς τὰς καταγραφάς, καὶ στείλῃς τὸ Ἴλμ-ου-χαπέρι αὐτῶν, ὅπως δοθῶσιν αὐτοῖς Σουρέτια ἐκ μέρους τοῦ Μουχαλιφάτ, ἐὰν δέ, κατόπιν τῆς ἀποδόσεως εἰς τοὺς ραγιάδας καὶ παραχωρήσεως εἰς τὰς ἐκεῖ ἐγκατασθησομένας 100 Ἀθ. οἰκογενείας, μένωσι κτήματα, ἀνήκοντα καθαρῶς εἰς τὸ Μαχλιούλη, ἐὰν δὲ δὲν ἐμφανισθῶσιν οἱ ἰδιοκτῆται ἢ οἱ κληρονόμοι, νὰ πωλήσῃς τὰ τοιαῦτα κτήματα εἰς τοὺς θέλοντας ἐκ τῶν περιχώρων, ἔχων ὑπ' ὄψιν πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου καί, ἀφαιρῶν τὰ 20 τοῦ 100, δικαιώματι μεσιτείας, ἐκ τοῦ προπληρωθέντος ἀντιτίμου αὐτῶν, τὸ δ' ὑπόλοιπον ν' ἀποστείλῃς ἐδῶ, μετὰ τοῦ ὀνομαστικοῦ καταλόγου τῶν ἀγοραστῶν, ὅπως ἐκδοθῶσιν ἐπ' [ὀνόματι] αὐτῶν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ἰδιοκτησίας. Παρόμοιαι διατάξεις διεβιβάσθησαν καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἐμλιὰκ Χουμαγιούν. Ἐπίσης, διὰ τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ διατάγματος, διεβιβάσθη εἰς ἐσὲ ἀντίγραφον καταστίχων. Ὅθεν, λαβὼν γνῶσιν τῶν ὡς ἄνωθι ὑψηλῶν μου Αὐτοκρ. διατάξεων, νὰ καταβάλῃς πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα συμμορφωθῇς ἀκριβῶς καὶ κατὰ γράμμα μὲ τὰς διατάξεις ταύτας.

2

Ἡ μία ἀναφορὰ τῶν Ναουσαίων

Στὸν ἴδιο φάκελο περιέχονται καὶ δύο ταυτόχρονες (30.11.1876) ἀναφορὲς Ναουσαίων, οἱ ὁποῖες σώθηκαν στὸ πρωτότυπό τους. Δὲν ἀναφέρεται σ' αὐτὲς ποιὸς ἢ ποιοὶ ἦσαν οἱ παραλῆπτες τους. Πάντως, ἀπὸ ὅσα γράφονται στὰ ἑπόμενα ἔγγραφα (4 κ.ἑ.), τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τῆς Θεσσαλονίκης προκύπτει ὅτι καὶ οἱ δύο προορίζονταν γιὰ τὸν Ἕλληνα Πρεσβευτὴ στὴν Πόλη. Ἀπὸ τὰ ἴδια διαβιβαστικά, συνοδευτικὰ ἔγγραφα (βλ. τὰ ἀριθ. 4 καὶ 7 ἔγγραφα) μαθαίνουμε ὅτι ἀναφορὰ ἢ ἀναφορὲς στάλθηκαν καὶ σὲ δύο ἄλλους

Προξένους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως καὶ (μὲ τὴ διαμεσολάβηση τοῦ Ἕλληνα Γενικοῦ Προξένου τῆς Θεσσαλονίκης) στὸν ἔμπορο Μενέλαο Νεγρεπόντη στὴν Πόλη. Τὸ πιὸ πιθανὸ λοιπὸν εἶναι ὅτι γράφτηκαν, οἱ δύο ἀναφορές, σὲ πολλὰ πρωτότυπα, συντάχθηκαν δὲ μὲ δύο διαφορετικὰ περιεχόμενα (ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο αἴτημα) γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀνάλογα γιὰ περισσότερους τελικοὺς ἀποδέκτες.

Ἡ μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι γραμμένη σὲ δύο πολὺ μεγάλες κόλλες καὶ φέρει (πάνω δεξιὰ) χειρόγραφη ἀρίθμηση (10819). Στὸ τέλος ἔχουν τεθεῖ οἱ σφραγίδες («βοῦλαι») ἕξι συνοικιῶν-ἐνοριῶν («μαχαλάδων»)[1], ἐνῶ γιὰ τὶς δύο ὑπόλοιπες, ποὺ οἱ σφραγίδες τους χάθηκαν, δηλ. τῶν μαχαλάδων τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῶν Ἁλωνίων, ὑπέγραψαν οἱ κοινοτικοὶ ἐκπρόσωποί τους («μουχτάρηδες»). Ἀκόμα ὑπέγραψαν καὶ 28 Ναουσαῖοι (βλ. καὶ εἰκ. 2).

Τὸ περιεχόμενο τούτης τῆς ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἑξῆς:

α) Στὴν ἀρχὴ αἰτιολογοῦν τὸ δικαίωμα, ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι γενικά, νὰ ζητοῦν τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀδικίας ποὺ τοὺς γίνεται, γιατὶ δὲν τηροῦνται οἱ νόμοι.

β) Ὕστερα ἐκθέτουν τὸ πρόβλημά τους γράφοντας ὅτι (μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ νόμου γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν, τῶν γαιῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων) στάλθηκε στὴ Νάουσα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἕνας Τοῦρκος ὑπάλληλος, ὁ Ζκὰ βέης, γιὰ νὰ κάνει τὴν ἐκτίμηση τῆς ἀξίας τῶν ἰδιοκτησιῶν τους καὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ προσκόμιζαν τοὺς τίτλους τους καὶ ὑπέγραφαν σχετικὰ ἔγγραφα. Ὅταν ὅμως ἐπιστράφηκαν οἱ κατάλογοι ἀπὸ τὴ Βέροια στὴν ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Νάουσας, γιὰ νὰ ἐπικυρωθοῦν, κάποιος Τοῦρκος, κάτοικος τῆς Νάουσας παρατήρησε ὅτι οἱ σχετικὲς ἐγγραφὲς δὲν ἀνταποκρίνονταν στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν πραγματικότητα καὶ συγκεκριμένα ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἰδιοκτησιῶν εἶχε ὑποτιμηθεῖ στὸ $^1/_3$ καὶ ἔτσι ζητήθηκε νὰ καταβληθοῦν τριπλάσια ποσά. Οἱ Ναουσαῖοι φορολογούμενοι κατέφυγαν στὸν Τοῦρκο διοικητὴ τῆς Βέροιας, ζητώντας καινούργια ἐκτίμηση. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἁρμόδιοι φυλάκισαν τοὺς 50 σπουδαιότερους Ναουσαίους, γιὰ νὰ παραδειγματίσουν καὶ γιὰ νὰ ἐκφοβίσουν τοὺς ὑπόλοιπους,

---

1. Γιὰ τοὺς «μαχαλάδες», συνοικίες-ἐνορίες τῆς Νάουσας βλ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ὅ.π., σ. 290 ἢ 288, ὅπου ἀναφέρονται τὰ σπίτια («μετόχια») ποὺ εἶχαν οἱ (ἐνοριακὲς) ἐκκλησίες, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῆς Παναγίας, τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Σωτῆρος, ὅπως καὶ τὰ μετόχια τῶν Ταξιαρχῶν, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Β α σ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η ς, ὅ. π., σ. 248, γράφει ὅτι οἱ συνοικίες ἦσαν ἐννιὰ καὶ συγκεκριμένα: 1) τοῦ Ἁλωνιοῦ, 2) τοῦ Κιοσκιοῦ, 3) ἡ Μεγάλη συνοικία, 4) τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, 5) τῆς Παναγιᾶς, 6) τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 7) τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 8) τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος καὶ 9) τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅσες δηλαδὴ ἦσαν καὶ οἱ ἐκκλησιὲς τῆς πόλεως. Βλ. Δ. Π λ α τ α ρ ί δ ο υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ά κ η, ὅ.π., σ. 29.

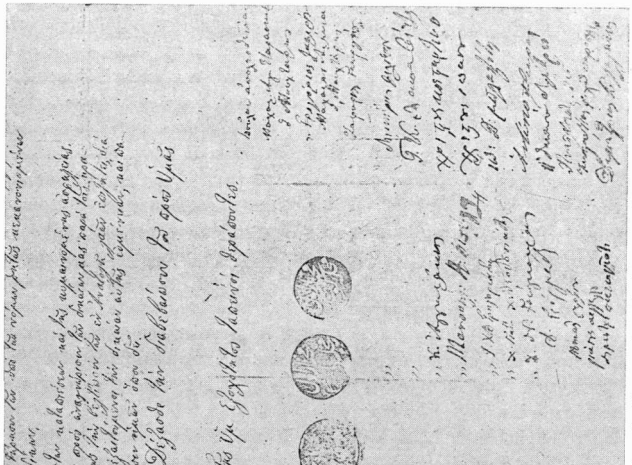

Εἰκ. 2. Τὸ τέλος τῆς μιᾶς ἀναφορᾶς τῶν Ναουσαίων μὲ τὶς σφραγίδες καὶ τὶς ὑπογραφές

καὶ ἔγραψαν στὸν διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης ὅτι ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῶν Ναουσαίων ἦταν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ φορολογία. Ὁ διοικητὴς ἔστειλε τὴ διαταγὴ νὰ μεταφέρουν ἐκεῖ τοὺς φυλακισμένους, ὅπως καὶ ἔγινε, καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς πόλεως, ὅπου καὶ τοὺς ἄφησαν πολὺ χρόνο χωρὶς νὰ ἀπολογηθοῦν.

Τελικά, μετὰ πολλὲς ἀναφορές, τοὺς δέχθηκε ὁ γενικὸς διοικητής, ὁ ὁποῖος ἔδειξε στὴν ἀρχὴ πὼς τάχα τοὺς δικαίωνε, ἀλλὰ τελικὰ τοὺς συνέστησε νὰ πληρώσουν τὰ ποσὰ ὅπως αὐξημένα διαμορφώθηκαν, γιατὶ εἶχαν ἐπικυρωθεῖ οἱ κατάλογοι, ἀφοῦ ἐκδόθηκε τὸ σχετικὸ διάταγμα τῆς Πύλης καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ τροποποίησή τους, τοὺς ὑπέδειξε ὅμως ὅτι μποροῦσαν νὰ ζητήσουν ἀναθεώρηση τῶν καταλόγων ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια. Ἔτσι, οἱ Ναουσαῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ πληρώσουν τὰ νέα ποσά.

γ) Ὅταν πέρασαν τὰ πέντε χρόνια, ἀναφέρθηκαν στὸν καινούργιο διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης Ἐσρὲφ πασά, ὁ ὁποῖος ὅμως τοὺς διέταξε νὰ πληρώσουν, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα χρόνια, καὶ νὰ ἀφήσουν τὶς δυστροπίες, ἐνῶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν («βακουὰτ μουσιουρὴ») ὑπεδείκνυε μὲ ἐγκύκλιό του, νὰ γίνεται προσεκτικὰ καὶ δίκαια ἡ ἐκτίμηση τῆς ἀξίας τῶν ἀκινήτων, γιατὶ ἔτσι θὰ ἀποφευγόταν ἴσως καὶ ἡ καθυστέρηση ποὺ παρουσιαζόταν στὴν εἴσπραξη τῶν σχετικῶν φόρων.

δ) Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀξιωματοῦχοι ἦσαν ἀνένδοτοι καὶ ἔτσι ἡ ζωὴ τῶν Ναουσαίων ἔγινε προβληματικὴ καὶ δύσκολη, γι' αὐτὸ καὶ ζήτησαν τὴ συμπαράσταση τοῦ Ἕλληνα πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Τὸ κείμενο τῆς ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἑξῆς:

Τὸ ἀναφέρεσθαι καὶ αἰτεῖν θεραπείαν τῶν ἐκνόμως προσγενομένων ἀδικημάτων εἶναι δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου ἐν οἱαδήποτε πολιτείᾳ καὶ ἂν εὑρίσκεται. Ἐπὶ τοιαύτης τινὸς δικαιολογ[ητ]ικῆς βάσεως ἐρειδόμενοι καὶ ἡμεῖς, καὶ ἀποκαμόντες ἐκ τοῦ ἀδυσωπήτου τῆς Κυβερνητικῆς δικαιοσύνης, προστρέχομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, αἰτοῦντες παρήγορόν τινα θεραπείαν τῶν καθ' ἡμᾶς, καί, εἰ δυνατόν, ἀναστολὴν τῶν ὁσημέραι πραττομένων.

Ἐν παντὶ κράτει ὑπάρχουσι νόμοι, διακανονίζοντες καὶ διατυποῦντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ Δημόσιον, ὑποβασταζόντων τὰ βάρη αὐτοῦ διὰ τῶν φόρων, οὓς αὐτῷ δικαιωματικῶς χορηγοῦσι, καὶ συμβαλλόντων τὸ καθ' ἑαυτοῖς εἰς τὴν εὔρυθμον καὶ κανονικὴν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς λειτουργίαν. Ὡς ἐκ τῶν δικαιωμάτων ὅμως τούτων ἀναλαμβάνει τὸ Δημόσιον καὶ ὑποχρεώσεις, παρέχον προστασίαν. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ἡ διὰ τῶν νόμων τῶν δικαίων περιφρούρησις εἶναι ἄγνωστος, διότι ποὺ μὲν κατοδολιεύονται, ἀλλαχοῦ δὲ αὐθαιρέτως καταπατοῦνται.

Πρὸ πενταετίας περίπου ἐξέδοτο νόμος, δι' οὗ ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος ὁ τῶν οἰκοδομῶν, γαιῶν καὶ λοιπῶν ἐπιτηδευμάτων φόρος. Οἱ ἄνθρωποι, αἰσθα-

νόμενοι τὰς ὁσημέραι αὐξανούσας τοῦ Δημοσίου ἀνάγκας, συνήνεσαν. Εἰδικὸς δ' ἐκ Θεσσαλονίκης ὑπάλληλος, ὁ Ζκὰ-βέης, πρὸς διατίμησιν ἀπεστάλη, πάντες δὲ προσαγαγόντες τοὺς αὐτῶν τίτλους, ὑπέγραφον, ἀναγνωρίζοντες τὴν διατίμησιν ὡς πρὸς τὴν ἀγοραίαν τῶν κτημάτων των ἀξίαν, ἐν ᾗ καὶ ὁ ὑπάλληλος συνήνει. Ἅμα τῇ ἀποπερατώσει, ὁ Ζκὰ-βέης μεταβαίνει εἰς Βέροιαν, ἐξ ἧς ἀποστέλλονται καὶ οἱ κατάλογοι, πρὸς ἐπισφράγισιν παρὰ τῆς ἐδῶ ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς. Τούτους ὅμως παρατηρήσας Ὀθωμανός τις ἐγχώριος εὗρε νόθους καὶ παραμεμορφωμένους, ἡ δὲ ἀξία τῶν κτημάτων ἀνήρχετο εἰς τὸ τριπλοῦν τῆς πρωτογράφως γενομένης. Οἱ πολῖται ἀρνοῦνται τὴν ἔγκρισιν τοιούτων καταλόγων καὶ ἀναφέρονται εὐσεβάστως εἰς τὴν ἐν Βεροίᾳ Διοίκησιν, αἰτοῦντες νέαν διατίμησιν. Οἱ ἐν Βεροίᾳ ὅμως πρὸς σαγήνευσιν τῆς ἀπειθείας των καὶ παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων ρίπτουσι πεντήκοντα τῶν καλλιτέρων εἰς τὰς φυλακάς, καὶ γράφουσιν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅτι οἱ Ναουσαῖοι ἀπορρίπτουσι κατ' ἀρχὴν τὴν ἐπικύρωσιν τῶν καταλόγων πρὸς ἀποφυγὴν πληρωμῆς. Εἰς ταῦτα πεισθεῖσα ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Διοίκησις, διατάσσει ἀμέσως τὴν τῶν κρατουμένων ἐκεῖ ἀποστολήν, ὅπως ζητήσῃ λόγον τῆς τοιαύτης καταστάσεως δῆθεν, ἐνῷ ταῦτα πάντα συνενεργοῦντο ἐν γνώσει της. Ἡ εἰς Θεσσαλονίκην θέσις τῶν δυστυχῶν συμπολιτῶν μας ἦτο πικροτέρα, διότι, ριφθέντες ἐν ταῖς τῶν κακούργων φυλακαῖς, ἀπὸ σκοποῦ ἀνεβάλλετο ἡ ἐξέτασίς των, ὅπως ἀποκαμόντες ἐνδώσωσι, τέλος δι' ἐπανειλημμένων ἀναφορῶν εἰσήχθησαν εἰς τὴν Αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν γενικὸν Διοικητήν. Ὁ τότε Βαλῆς, ἀκροασάμενος αὐτῶν, ἐδικαίωσε τὰς ἐνστάσεις των, τελευτῶν ὅμως παρετήρησεν ὅτι, ἐπειδὴ ἐξεδόθη τὸ περὶ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλέντων καταλόγων σχετικὸν διάταγμα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τροποποιηθῇ. Ἑπομένως, ἔμελλον νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς κειμένας διατάξεις, ἐδήλωσεν ὅμως αὐτοῖς σαφῶς, ὅτι ὑπάρχει σχετικὸς κανονισμὸς περὶ τῆς ἐν γένει διατιμήσεως, ὅστις διατάσσει τὴν μετὰ πενταετίαν ἀναθεώρησιν τῶν καταλόγων. Ἐνέδωσαν οἱ δύσμοιροι καὶ ἀνέμενον, ὡς οἱ ἐν Βαβυλῶνι Ἑβραῖοι, τὴν λῆξιν τῆς ἀφορήτου πενταετίας.

Παρῆλθε τέλος ἡ θλιβερὰ πενταετία, καὶ ὁ τόπος πρὸς στιγμὴν ἐφαντάσθη ἀνάπαυλαν τῶν δεινῶν του. Ἀναφέρεται μετὰ προθυμίας καὶ πεποιθήσεως ἀπαλλαγῆς τῶν δοκιμασιῶν του εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ὁ νῦν Βαλῆς Ἐσρὲφ πασιᾶς, ἀντὶ πάσης ἄλλης θεραπείας, παραγγέλλει ἡμῖν ἀποτόμως τὴν ἐκ νέου ἀποδοχὴν τῶν συντεταγμένων καταλόγων, καὶ ὅτι δυστροποῦντες φέρομεν (σελ. 2) *τὰς αἰτιάσεις ταύτας, ἐνῷ ἡ περιουσία μας οὐδόλως εἶναι ὑπερόγκως βεβαρυμένη. Ἐνῷ δὲ ταῦτα διατάττει ὁ Βαλῆς μας, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποστέλλεται ἐγκύκλιος τοῦ Βακουὰτ Μουσιουρὴ (ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν) πρὸς τοὺς κατ' ἐπαρχίας Οἰκονομικοὺς Ἐφόρους, δι' ἧς παρατηρεῖ αὐτοῖς, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἐτησίους ἀπολογισμοὺς τῶν ἐγγείων φόρων τοῦ ὅλου Κράτους παρουσιάζονται πολλὰ καθυστερούμενα (μπεκαέδες), διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι ὅπως ἀκριβὴς καὶ δικαία τῆς τῶν κτημάτων διατιμήσεως ἐπιθεώρησις γίνῃ,*

ἵνα μὴ τὰ ἀτοπήματα ταῦτα τῶν ἀνωμάλων ἐλλειμμάτων προέρχωνται ἐκ τῶν πρὸ πενταετίας ἀδικημάτων.

Εἰς πάντα ὅμως ταῦτα τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παραγγέλματα κωφεύοντες οἱ Διοικηταί μας, οἱ νέοι οὗτοι Ρωμαῖοι ἔπαρχοι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀναισθητοῦσιν εἰς πᾶσαν ἡμῶν αἴτησιν, μὴ συνεπιφέρουσαν ἑτέραν τινὰ δύναμιν, ἐπίκουρον πρὸς κάμψιν εὐχερῆ τῆς χαλυβδίνης καρδίας των. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἱερὰ αὕτη δύναμις, πρὸ πολλοῦ ἐφυγαδεύθη ἐκ τῶν χωρῶν μας, οἱ δὲ νόμοι, χρησιμεύοντες μόνον ὡς μορμολύκεια, πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων καὶ ἱκανοποίησιν τῶν ἰσχυρῶν, κατέστησαν νεκρὸν γράμμα.

Ἡ ὕπαρξις ἡμῶν, Ἐξοχώτατε, κατέστη προβληματώδης. Ἡ ἐνεστῶσα κακοδιοίκησις ὕψωσεν ὑπέρ ποτε θρασεῖαν τὴν αὐτῆς κεφαλήν. Ἀπειλούμεθα ἐν ἑκάστῃ ἡμῶν ἐπιχειρήσει, ὑβριζόμεθα, δερόμεθα ἀνηλεῶς, καὶ ζητοῦντες τὴν τήρησιν τῶν ὑπὸ τῶν νόμων ρητῶς κεκανονισμένων, ριπτόμεθα εἰς τὰς φυλακάς, δίκην κακούργων.

Ἀπηυδήσαμεν, Ἐξοχώτατε, καὶ ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων καταπιέσεων καὶ τῆς κυμαινομένης ἀσφαλείας, ἐπειδὴ δὲ μάτην παντὸς μέσου ἐπειράθημεν πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων μας παρὰ τοῖς κρατοῦσι, καὶ ἐπειδὴ ἡ πᾶσα Εὐρώπη ὁμοφώνως τὴν βελτίωσιν τῶν ἐν Ἀνατολῇ λαῶν ἐπιζητεῖ, διὰ τοῦτο προστρέχομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, ἐξαιτούμενοι τὴν δικαίαν αὐτῆς εὐμένειαν, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτήν, ὅπως συστήσῃ τὴν αἴτησιν ἡμῶν, ὅπου δεῖ.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ πρὸς Ὑμᾶς ἐξαιρέτου σεβασμοῦ ἡμῶν Τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες.

(Ἕξι σφραγίδες μαχαλάδων μὲ τουρκικὰ γράμματα).
(δεξιά: *Βοῦλαι ἀπολεσθεῖσαι*)

Μαχαλ(ᾶ) Ἁγί(ας) Παρασκευῆς
Ὁ Μουχτάρης
»Γριγόριος Ζαφιρίου
Μαχαλᾶς Ἁλώνια
Ὁ Μουχτάρης
Ζαφύρης Γεωργείου

(Ἀκολουθοῦν τρεῖς σειρὲς ὑπογραφῶν).
(Ἀριστερά, στὸ ἄκρο:)
» (κενὸ)
» Ἰωάννης Γ. συμανίκα
» Ν. Χ. Πετρίδης
» Ἀντώνιος Κ. Περδικάρης
» Δημήτριος Γ. Χ. Παράσχης
» Γιωργίος Ἀνγελάκη Νάνου
» Γεώργιος θεολόγης

» Δημήτριος Πλαταρίδης
» Δῆμους Τζίτζη(;)
» Δημ. Γ. (ἢ Δ.) *Μπίλης*

(στὸ κέντρο:)
» (κενὸ)
» (κενὸ)
» Κ. Ἀγγελάκης
» Μανουὴλ Α. Μπέλλας
» Ἰ. Χ(ατζῆ) Γρηγοριάδης
» Χ. Γιάν. Χ: θεοδοσιάδης
» Χ. Ν. Γούγκουρας
Δ. Γεοργιάδης
Μηνᾶς Στέργιου
γιάννης ανγγελου
δημήτρι παναγῖοτι

(δεξιά:)
δημήτριος φιλίππου
Γ. Κ. λαπαβίτζας
Χριστους κοσταντινο
Χρίστους ιωάνου
Ιω. Δ. μπλατζότη
Ἀντώνιος τζίκρας(;)
Αθανάσιος δημητρίου
Ἀναστάσιος....
Κωνσταντίνος Γ. Χα(τζῆ) παράσχης
Δημήτριος Κ. γαλάνης

3

Ἡ ἄλλη ἀναφορὰ τῶν Ναουσαίων

Ἡ ἄλλη, ἀλλὰ ταυτόχρονη (30.11.1876) ἀναφορὰ κατοίκων τῆς Νάουσας ἀπευθύνεται καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶναι γραμμένη σὲ τρεῖς μεγάλες κόλλες, ὅμοιες μὲ τῆς προηγούμενης, καὶ ἔχει ἀριθμηθεῖ (πάνω δεξιὰ) μὲ τὸ χέρι (13.869 ἢ 13.819). Στὸ τέλος ὑπάρχουν οἱ σφραγίδες ἕξι ἐνοριῶν, γιὰ τὶς ὑπόλοιπες ὅμως δύο γράφεται ὅτι χάθηκαν καὶ ὑπογράφουν οἱ «μουχτάρηδες». Ὑπογράφουν 29 Ναουσαῖοι, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ ὑπέγραψαν καὶ τὴν ἄλλη ἀναφορά, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι δύο, οἱ Δ. Τζιότζου(;) καὶ Χρίστου νικολάου, ἐνῶ δὲν τὴν ὑπογράφει ὁ Δ. Γεωργιάδης, ποὺ ὑπέγραψε στὴν πρώτη. Ἐξάλλου, μερικὲς ὑπογραφὲς παρουσιάζουν μικρὲς διαφορὲς στὶς δύο ἀναφορές.

Τὸ περιεχόμενο τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς (ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιόλογο σὲ σύγκριση μὲ τὴν πρώτη ἀπὸ ἱστορικὴ καὶ νομικὴ ἄποψη) ἔχει ὡς ἑξῆς:

Οἱ Ναουσαῖοι προστρέχουν γιὰ ἀκόμα μιὰ φορὰ στὶς ὑπηρεσίες τοῦ Ἕλληνα πρεσβευτῆ στὴν Πόλη καὶ ζητοῦν τὴ βοήθειά του γιὰ τὴν προστασία τῆς περιουσίας τους ποὺ κινδύνευε, ὅπως καὶ ἡ ζωή τους.

Πιὸ συγκεκριμένα:

α) Στὴν ἀρχὴ διατυπώνονται ὁρισμένες σκέψεις γιὰ τὴν ἀξία τῆς κατοχυρώσεως τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἀναφέρονται λίγα καὶ γιὰ τὶς σχετικὲς διατάξεις τοῦ ὀθωμανικοῦ δικαίου.

β) Στὴ συνέχεια γράφεται ὅτι: Ἡ πόλη τους καταστράφηκε (1822) ἀπὸ τὸν τότε Τοῦρκο διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ κάτοικοί της σκοτώθηκαν ἢ γλύτωσαν στὶς γειτονικὲς πόλεις καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Ὅταν ὅμως τέλειωσε ἡ ἐπανάσταση, ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ Β΄ συγχώρησε τοὺς ἐπαναστάτες, τοὺς ἀμνήστευσε καὶ ἔδωσε φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ σ' ὅσους ξαναγύρισαν στὸν τόπο τους, γιὰ τέσσερα χρόνια[1].

Σύμφωνα ὅμως μὲ τὸν «Ἱερὸν Νόμον» ἡ ἀκίνητη περιουσία τῶν ἐπαναστατῶν δημευόταν καὶ τὰ ἔσοδα κατέληγαν στὸ κρατικὸ ταμεῖο[2]. Ὅμοια λοιπὸν ἀποφασίστηκε καὶ γιὰ τοὺς Ναουσαίους, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως δὲν ἦταν τὸ ἀναμενόμενο, ἐνῶ καὶ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ζητοῦσαν νὰ σταματήσει τὸ ἀβάστακτο τοῦτο καθεστώς.

Γι' αὐτὸ ὁ σουλτάνος ἀναγκάστηκε νὰ ἐπανεξετάσει τὴν ὅλη κατάσταση καὶ δώρισε τὴ γῆ καὶ ἐπαναχορήγησε τὰ δικαιώματα, ποὺ εἶχαν οἱ ραγιάδες τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Νάουσας, ἐκδίδοντας ταυτόχρονο φιρμάνι.

Ἔτσι, ἡ περιουσία τῶν Ναουσαίων «... ἐγένετο πλήρης καὶ ἀληθὴς ἰδιοκτησία, τερλίκι-ἐρεζὶ μιμλουκί»[3].

Ἡ φιλεργατικότητα τῶν κατοίκων μετέτρεψε ὅλους τοὺς γύρω πετρώδεις καὶ ἀκαλλιέργητους λόφους σὲ πετυχημένα ἀμπέλια καὶ τὰ σχετικὰ ἔσοδα ἦσαν μεγάλα, ἀφοῦ ἡ παραγωγὴ ἔφθασε τὶς 1.400.000 ὀκάδες σταφύλια, ἀπ' ὅπου παραγόταν καὶ τὸ περίφημο κρασὶ τῆς Νάουσας, ποὺ ἦταν καὶ παλιότερα ξακουστό[4].

---

1. Βλ. καὶ Ἰ ω ά ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β΄, σ. 299-300, ἀριθ. 329, ὅπου γράφεται ὅτι ἀπαλλάχτηκαν (1830) οἱ ὑπήκοοι ἀπὸ φόρους, γιατὶ εἶχαν ὑποστεῖ ζημιὲς ἀπὸ τοὺς πολέμους.

2. Βλ. Ν. Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά δ ο υ, Ἀνατολικαὶ μελέται, ὅ.π., σ. 25-40 καὶ 58-70, Α. Ζ. Κ α λ λ ι κ λ ῆ, ὅ.π., σ. 14 κ.ἑ.

3. Βλ. Δ. Κ. Τ σ ο π ο τ οῦ, ὅ.π., σ. 71-76.

4. Βλ. Δ. Π λ α τ α ρ ί δ ο υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ά κ η, ὅ.π., σ. 54-56, ὅπου ἀναφέρονται καὶ οἱ ἔπαινοι τῶν Γάλλων περιηγητῶν Πουκεβίλ καὶ Κουζινερύ. Πρβλ. Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ Σ. Σ π ο ρ έ λ α, Ἡ οἰκονομικο-εμπορικὴ καὶ πολιτιστικὴ δραστη-

Μέχρι ποὺ καθιερώθηκε ὁ νόμος περὶ μεταγραφῆς, οἱ Ναουσαῖοι (ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι) ἔπαιρναν τοὺς τίτλους κυριότητας («χοντζέτια») ἀπὸ τὸν ἱεροδικαστὴ («κατῆ»), ποὺ ἔκανε χρέη καὶ ὑποθηκοφύλακα, κατέβαλλαν δὲ μόνο τὴ φορολογία τῆς δεκάτης στὸ βακουφικὸ ἴδρυμα τῆς πόλεως, γιατὶ ἐκεῖ τὴν εἶχε ἀφιερώσει ὁ σουλτάνος, ἐκχωρώντας τὸ σχετικὸ δικαίωμά του. Ὕστερα ὅμως γεννήθηκε ἀμφισβήτηση, γιατὶ οἱ ἁρμόδιοι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἰσχυρίζονταν ὅτι —δῆθεν—ὁλόκληρη ἡ περιουσία τῶν Ναουσαίων ἔπρεπε νὰ ὑπαχθεῖ στὶς διατάξεις «περὶ βακουφίων». Ὅταν παλιότερα εἶχε δημιουργηθεῖ κάποιο ἀνάλογο θέμα, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργὸς («βεζύρης») ἐπεκύρωσε τὴν ἐγκυρότητα τοῦ γνωστοῦ φιρμανιοῦ (ποὺ δημοσιεύτηκε πιὸ πάνω, ἀριθ. 1) καὶ γλύτωσαν οἱ Ναουσαῖοι, γιατὶ καὶ ὁ ὀθωμανικὸς ἀστικὸς κώδικας δικαίωνε τὴν ὀρθὴ ἄποψη τῶν Ἑλλήνων, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν παράθεση (στὸ κείμενο τῆς ἀναφορᾶς) τῶν σχετικῶν διατάξεών του.

Οἱ ἁρμόδιοι ὅμως τῆς Πύλης ἀμφισβητοῦσαν τὰ δικαιώματα ποὺ εἶχαν 50 ὁλόκληρα χρόνια, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκύψουν διαφορὲς καὶ νὰ παραμένουν φυλακισμένοι στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς Βέροιας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης δύο χρόνια οἱ πιὸ ἀξιόλογοι κάτοικοι τῆς Νάουσας, μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ὑποχρεώσουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς περιουσίες τους, ἀφοῦ καὶ σὲ νεώτερη διαταγή της ἐπέμενε στὶς ἀπόψεις της (ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση) καὶ εἶχε τοὺς ἔγκλειστους σὲ ἐπικίνδυνη αἴθουσα, σὲ ἐποχὴ χειμώνα, χώρια ποὺ κακομεταχειρίζονταν οἱ περιφερειακοὶ Τοῦρκοι διοικητὲς καὶ ἄλλους (περισσότερους ἀπὸ 30) στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς Βέροιας. Καὶ ὅλα τοῦτα γίνονταν στὴν περίοδο ποὺ οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις σκόπευαν νὰ ἐπανεξετάσουν καὶ νὰ βελτιώσουν τὶς σχέσεις τῆς Πύλης καὶ τῶν Χριστιανῶν[1].

ριότητα τῶν Ναουσαίων τὰ χρόνια 1700-1822 (πολυγραφημένο), Θεσσαλονίκη 1973, σ. 12-13 καὶ σημ. 18 τῶν σ. 39-40.

1. Γιὰ τὰ γεγονότα ἐκείνων τῶν χρόνων βλ. Ε v. Κ o f o s, Greece and the Eastern Crisis 1875-1878, Θεσσαλονίκη 1975, τ o ῦ ἴ δ ι o υ, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 11 κ.ἑ., Ἰ ω ά ν ν o υ Σ ω τ. Ν o τ ά ρ η, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία (Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγούμη), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 21-28, Σ τ ε φ ά ν o υ Ι. Π α π α δ o π o ύ λ o υ, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1878 στὴ Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 59-65. Τὰ γεγονότα τοῦτα ἐντάσσονται στὰ πλαίσια τοῦ λεγόμενου Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, γιὰ τὸ ὁποῖο βλ. Μ. Θ. Λ ά σ κ α ρ ι, Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα (1800-1923), τ. 1 (1800-1873), φωτοανατύπωση στὶς ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, μὲ πρόλογο τοῦ καθηγητῆ Ἰω. Κ. Χασιώτη, Θεσσαλονίκη 1978, κυρίως σ. 275 κ.ἑ., Σ. Θ. Λ ά σ κ α ρ ι, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (1821-1914) Ἀθῆναι 1947, σ. 136 κ.ἑ. καὶ Ν ι κ o λ ά o υ Β. Β λ ά χ o υ, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, 1878-1908, Ἀθῆναι 1935. Ἀπὸ τὴν παλιότερη βιβλιογραφία βλ. καὶ Ἐ π α μ ε ι ν ώ ν δ α Κ. Κ υ ρ ι α κ ί δ o υ, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, τ. 2, Ἀθῆναι 1892, σ. 505 κ.ἑ. Ἄλλωστε, εἶχε προηγηθεῖ καὶ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853-1856), ὁπότε ἄρχισε νὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι πλησίαζε πιὰ ἡ

Γι' αὐτὸ ζητοῦσαν τὴ διαμεσολάβηση τοῦ Ἕλληνα πρεσβευτῆ στὴν Πύλη, γιὰ νὰ πάψουν οἱ ταλαιπωρίες καὶ οἱ φυλακίσεις τους.

Τὸ κείμενο τῆς πιὸ πάνω ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἑξῆς:

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τῆς πόλεως Ναούσης, στηριζόμενοι εἰς τὴν ἰδιάζουσαν προθυμίαν, ἣν ἀείποτε ἐπιδεικνύει ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης πρὸς ἀνακούφισιν [ἐκ] τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων δοκιμασιῶν, ἃς πάντοτε, ἀπό τινος δ' ἐπαισθητότερον, ὑφίσταται ὁ τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας χριστιανικὸς λαός, προστρέχομεν πρὸς Ὑμᾶς, σὺν τῇ πεποιθήσει ὅτι δὲν θὰ ἀπορρίψητε τὴν αἴτησιν ἡμῶν, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν ἀπαραβιάστων δικαίων τοῦ τε Ἀστυκοῦ καὶ Πολιτικοῦ ἡμῶν νόμου.

Ἐξοχώτατε, τὸ προστατεύειν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὸ θεωρεῖν αὐτὴν ἱερὰν καὶ ἀπαραβίαστον εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων τεκμηρίων ἀγαθῆς διοικήσεως. Διὰ τῆς ἰδιοκτησίας καθιεροῦται ἡ ἀτομικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, καθιστῶσα οὕτω φιλοπονωτέραν τὴν ἀτομικὴν θέλησιν καὶ τὴν πολιτείαν μᾶλλον εὐπραγοῦσαν. Ἀλλ' ἡ ἰδιοκτησία εἶναι σεβαστή, οὖσα προϊὸν αὐθαιρέτου βίας; Βεβαίως ὄχι, ὁπόταν στηρίζεται ἐπὶ γεγονότων, παρεχόντων τὸ τοιοῦτο δικαίωμα, προερχομένου ἐξ ἀγοραπωλησίας ἀληθοῦς ἰδιοκτήτου, ἢ ἐκ δωρεᾶς ἱεροῦ προσώπου (ὅπερ τὰ μάλα τοῖς Τούρκοις σεβαστὸν) καὶ δι' οὗ ἐπέρχεται πλήρης κυριότης («ρεκαμπί»), κατὰ τὸν ἱερόν των νόμον. Ἡμεῖς, ἐξοχώτατε, στηρίζομεν τὰ δικαιώματα τῆς ἡμετέρας ἰδιοκτησίας ἐπὶ γεγονότων πασιδήλων, δι' ἐπισήμου μάλιστα ἐγγράφου διατάγματος, ἐπικυρωμένων. Καί, ἵνα καταστήσωμεν ταῦτα δῆλα ὑμῖν ἐπιτραπήτω ἡμῖν ν' ἀνατρέξωμεν ἱστορικῶς εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν γέννησιν.

Κατὰ τὸ 1822 ἡ πατρὶς ἡμῶν, τὴν τύχην πολλῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων ὑποστᾶσα, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ τότε Βαλῆ Ἀμποὺλ-Ἀμποὺτ Πασιά, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἄλλοι μὲν ἐξηνδραποδίσθησαν, ἕτεροι δὲ εἰς τὰς πέριξ πόλεις καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους μετέβησαν. Μετὰ τὸ πέρας ὅμως τοῦ ἀγῶνος, ὁ τότε κυριαρχῶν μεγαλοφυὴς σουλτάνος Μαχμούτ, θέλων, ὅπως καὶ τὰς κατερειπωθείσας χώρας συνοικίσῃ, καὶ τὰ μεταρρυθμιστικὰ αὐτοῦ σχέδια εὐκολώτερον ἐφαρμόσῃ, ἐκήρυξε πλήρη ἀμνηστίαν, καὶ ἐντελῆ τετραετῆ ἀτέλειαν, εἰς τοὺς ἐπανελθόντας εἰς τὰς ἑστίας των.

κατάρρευση τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Βλ. Δόμνας Δοντᾶ, Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ δυνάμεις κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, Θεσσαλονίκη 1973. Ἐξάλλου, τὴν ἴδια χρονιὰ (1876), ποὺ οἱ Ναουσαῖοι ἔστειλαν τὶς δύο πιὸ πάνω ἀναφορές τους καὶ ζητοῦσαν προστασία, ἡ κατάσταση στὴ Θεσσαλονίκη ἦταν πολὺ ταραγμένη, ἀφοῦ λίγους μῆνες πρὶν διαδραματίστηκαν ἐκεῖ σοβαρὲς ὀχλοκρατικὲς συγκεντρώσεις τῶν Μωαμεθανῶν, ποὺ τὸ ἀποκορύφωμά τους ἦταν ἡ σφαγὴ (6 Μαΐου 1876) τῶν Προξένων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Βλ. σχετικὰ στοῦ Ἀ π. Ε. Βακαλοπούλου, Τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1876 καὶ οἱ ἐπιδράσεις τους στὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα, «Μακεδονικὰ» 2(1941-1952)193-262, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἐπειδὴ δὲ συμφώνως τῷ Ἱερῷ νόμω, ἡ γῆ τοῦ κυρίου ἐστί, πᾶς δὲ τῷ ἀπολύτῳ κυριάρχῃ ἀπειθῶν καὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ θέλησιν ἀθετῶν, τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκχωρούμενον αὐτῷ δικαίωμα ἀπόλλυσι. Τούτοις, συνεπῶς, καὶ οἱ ἡμέτεροι πατέρες τῆς ἀκινήτου αὐτῶν περιουσίας ἐστερήθησαν, καὶ αἱ πρόσοδοι τῶν κτημάτων αὐτῶν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸ Ταμεῖον (ἐμλιὰκ) εἰσήρχοντο. Ἕνεκεν ὅμως τοῦ ἀγόνου συστήματος τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας καὶ συνεπείᾳ ἐκλιπαρήσεων, ὁ αὐτὸς σουλτάνος ταυτοχρόνως, δι' ἐπισήμου διατάγματος, ἐδωρήσατο εἰς Ψαρρά, Χῖον, Κυδωνίας καὶ Νάουσαν τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν (σελ. 2). *Ἔκτοτε, λοιπόν, ἀφοῦ ἡ μὲν περιουσία ἡμῶν ἐγένετο πλήρης καὶ ἀληθὴς ἰδιοκτησία (τεμλίκι-ἐρεζὶ-μιμλουκί), ἡ δὲ φιλοπονία ἡμῶν ἀναπτυχθεῖσα μετέβαλεν ὁλοκλήρους ἀπροσόδους καὶ πετρώδεις λόφους εἰς ὡραίους ἀμπελῶνας, προσόδους οὐκ εὐκαταφρονήτους (1,400.000 ὀκάδ. σταφυλ. ἐτησίως) ἀποφέροντας καὶ θέαν τὰ μάλα ἐπίζηλον παρέχοντας.*

Μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου ἔγγραφα ἰδιοκτησίας, ἤτοι χουντζέτια, ἐλαμβάνομεν παρὰ τοῦ κατῆ (juge du paix), ἐκπληροῦντες καὶ ἔργα ὑποθηκοφύλακος, ὅπως καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις. Τὴν δεκάτην δὲ μόνον ὁ αὐτὸς μεγαλόδωρος δωρητὴς ἀφιέρωσεν εἰς τὸ βάκφι. Ἀπορίας δ' ἄξιον εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, ποῦ στηριζόμενοι οἱ νέοι τῆς Τουρκίας οἰκονομολόγοι θέλουσι νὰ ὑπάγωσι τὴν ἡμ. χώραν εἰς τὸν περὶ βακουφίων νόμον. Καὶ ἄλλοτε ἠνωχλήθημεν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Βακουφίων, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ περὶ ἐκχωρήσεως φερμανίου, οὐ μόνον ἀπηλλάγημεν, ἀλλ' ἠξιώθημεν καὶ βεζυρικῆς διαταγῆς, προσεπικυρούσης τὸ γνήσιον τοῦ ρηθέντος φερμανίου. Ἡ δεκάτη δὲν εἶναι δικαίωμα ἐπηρεάζον τὴν ἰδιοκτησίαν, ἀλλ' ἔμμεσός τις φόρος, χορηγούμενος πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πολιτείας, ἀδιαφορῶν ὁ φορολογούμενος, καὶ μάλιστα ἐν Τουρκίᾳ, ἂν ἡ χρῆσις εἶναι σχετικὴ ἢ μή.

Ἐκτὸς δ' ὅλων τούτων ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν ἡμῶν καὶ ὁ πολ. Κῶδιξ, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἰσχύων τοῦ Κράτους νόμος. Οὗτος, ποιούμενος λόγον περὶ ἰδιοκτησίας, λέγει τὰ ἑξῆς ἐν τῷ Δ' περὶ γαιῶν νόμου ἄρθρῳ: Αἱ ἀφιερωθεῖσαι γαῖαι εἶναι δύο εἰδῶν: Α'. Αἱ ἀληθῶς ἰδιόκτητοι γαῖαι, ὡς συμφώνως τῷ ἱερῷ νόμῳ ἀφιερωθεῖσαι. Ἡ ἰδιοκτησία καὶ τὰ κατοχικὰ δικαιώματα τῶν τοιούτων γαιῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀφιέρωμα, ἐπ' αὐτῶν δὲ δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ πολιτικοῦ νόμου (κανούν), ἀλλὰ διέπονται ἀπὸ τοὺς ὅρους, οὓς ἔθεσεν ὁ δωρητής. Β'. Αἱ γαῖαι, αἱ ἀποσπαθεῖσαι κ.τ.λ. Βεβαίως, ὁ πολιτικὸς νόμος ἀργεῖ, ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν τοῦ δικαιώματος γέννησιν, ὑφίσταται ὅμως ἡ τῆς παραγραφῆς καθιέρωσις, ὡς οὖσα δημοσίας τάξεως δικαίωμα. Ἐξ ὅλων, λοιπόν, τούτων ἕπεται, ὅτι οὐδεμία, κατὰ τὸν ἱερὸν τῶν Τούρκων νόμον, θέλησις εἶναι τῆς τοῦ σουλτάνου ἱερωτέρα, καὶ οὐδενὸς τὸ δώρημα τελειότερον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς.

Πόθεν, λοιπόν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρυόμενοι τὸ δικαίωμα ἐπιτάττουσιν ἡμῖν, λέγοντες, οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας σας ἔχετε, ἣν ἐπὶ

πεντήκοντα ὅλα ἔτη καρπούμεθα, δυνάμει τίτλου ἐγκύρου, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους; Ἐπὶ ἔτη δὲ δύο κατακρατοῦσι τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Βεροίας καὶ Θεσσαλονίκης καὶ μεταχειρίζονται πᾶν μέσον πρὸς ἐκβίασιν τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅπως συναινέσωμεν εἰς τὴν ἐπισφράγισιν τῶν διαταγῶν (σελ. 3) *των καὶ ἐκχωρήσεων αὐτοῖς τὰς περιουσίας μας.*

Ἤδη δ' ἑτέραν διαταγὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κομίσαντες, ἄνευ καταχωρήσεως προσήκοντος ἄρθρ. σχετικοῦ κανονισμοῦ, ἀποφαίνονται ξηρῶς, διὰ γλώσσης ἀξίας τῆς προσοχῆς τῆς Εὐρώπης «δὲν ἔχετε δίκαιον. Εἴσθε ψεῦται». Προσάγομεν αὐτοῖς ἔγγραφα, ἅτινα σεβαστὸς κυριάρχης ἐξέδοτο. Οὐδόλως εἰσακουόμεθα. Ἐν φυλακαῖς καὶ ἀπειλῇ διάγομεν. Ἀπηυδήσαμεν, ἐξοχώτατε, καὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνυπολογίστων ζημιῶν, ἕνεκεν τῆς τοιαύτης ἐκκρεμοῦς ἡμῶν καταστάσεως.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀδίκους φυλακίσεις ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μάλιστα ἐν εἱρκτῇ δυσώδει καὶ πνιγηρᾷ, καὶ ἀπείρους στερήσεις ὑφιστάμεθα, ἕτεροι δέ, ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα, ἀκατονομάστως πιεζόμενοι καὶ κακουχούμενοι ἐν ταῖς τῶν κακούργων φυλακαῖς ἐν Βεροίᾳ κρατοῦνται, ἐπιμόνως ὑπὸ τῶν διοικητῶν, ἀπαιτούντων ἄδικον ἐπισφράγισιν τῶν θελήσεων αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ Εὐρώπη μέλλει νὰ διακανονίσῃ τὰς σχέσεις τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὴν Πύλην. Καὶ ἐπειδὴ πᾶν μέσον ἀναφορᾶς καὶ δικαιολόγου ἐνστάσεως ἐξηντλήσαμεν, Διὰ τοῦτο διαμαρτυρόμεθα ἐνώπιον τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτήν, ὅπως μὴ παρίδῃ τὴν ἱκετήριον αἴτησιν ἀναξιοπαθούσης Κοινότητος, καὶ ὅπως ὑποδείξῃ τῇ Πύλῃ τὸ ἄδικον τῆς τοιαύτης διαγωγῆς.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἐξαιρέτου πρὸς Ὑμᾶς σεβασμοῦ μας.

Τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες
Ἐν Ναούσῃ τῇ 30 Νοεμβρί(ου) 1876

(Ἕξι σφραγίδες τῶν μαχαλάδων-συνοικιῶν καὶ ὕστερα, ἐπάνω δεξιά, γράφονται τὰ ἑξῆς:)

Βοῦλαι ἀπολεσθεῖσαι
Μαχαλὰς Ἁγ. Παρασκευῆς
Ὁ Μουχτάρης
Γριγόριος Ζαφιρίου
Μαχαλᾶς Ἁλώνια
ὁ Μουχτάρης
Ζαφυρης Γεωργίου

(Ἀκολουθοῦν ὑπογραφὲς σὲ τρεῖς σειρὲς)
(Στὰ ἀριστερὰ ὑπογράφουν:)

» Κωνσταντῖνος Γ. Χ(ατζῆ) παράσχης
» Ἰωάννης Γ. συμανίκα

» Ν. Χ. Πετρίδης
» Ἀντώνιος Κ. Περδικάρης
» Δημήτριος Γ. Χ. Παράσχης
» Γεωργίος Ἀγγελάκη Νάνου
» Γεώργιος θεολόγης
» δήμους Τζίτζη (;)

(Στὸ κέντρο ὑπογράφουν:)

» δημήτρης Κ. γαλάνης
» Γ. Κ. λαπαβίτζας
» Κ. Ἀγγελάκης
» Μανουὴλ Α. Μπέλλας
» Ι. Χ(ατζῆ) Γρηγοριάδης
» Χ: Γιάν: Χ: θεοδοσιάδης
» Χ. Ν. Γούγκουρας
» Δημήτριος Πλαταρίδης
» Μηνᾶς στέργιου

(Δεξιὰ ὑπογράφουν οἱ:)

» δημήτρης παναγῖοτι
» γιανους ἀνγγελου
» δημήτριος φιλίππου
» Δ. Τζιότζου
» Χρίστος ἰωάνου
» Χρίστου νικολάου
» Χρίστους κοστινο
» Ιω: δ. μπλατζότης
» Ἀντώνιος Τζίκρας (;)
» Ἀθανάσης δημητρίου
» Ἀναστάσιος...
» Δημ. Δ. Μπίλης

4

Τέσσερα σχετικά, διαβιβαστικὰ ἔγγραφα ἑλληνικῶν ὑπηρεσιῶν

Στὸν ἴδιο φάκελο βρέθηκαν καὶ τέσσερα ἔγγραφα τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Στὰ περιθώριά τους ὑπάρχουν σχετικὲς «ἐπισημειώσεις» τῆς Ἑλληνικῆς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλα τοῦτα εἶναι σχετικὰ μὲ τὶς δύο ἀναφορὲς τῶν Ναουσαίων καὶ τὸ θέμα τῶν διώξεων καὶ τῶν φυλακίσεών τους. Κρίθηκε ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ δημοσιευθοῦν καὶ αὐτά, γιατὶ

μᾶς δίνουν κάποια διαφωτιστικὴ εἰκόνα γιὰ τὸν τρόπο ποὺ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας προσπαθοῦσαν νὰ προστατευθοῦν ἀπέναντι στὶς αὐθαιρεσίες καὶ στὶς ἁρπακτικὲς διαθέσεις τῶν Τούρκων. Ἀκόμα δίνουν τὴν ἀφορμὴ νὰ σκεφθεῖ καὶ ὁ σημερινὸς μελετητὴς τῶν ἐγγράφων, πόσο καθοριστικὸ καὶ σπουδαῖο ρόλο παίζει πάντοτε στὴ ζωὴ καὶ στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες καὶ ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας. Πραγματικά, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν κειμένων ποὺ ἀκολουθοῦν, φαίνεται καθαρὰ ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἕλληνας Πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης (δηλαδὴ ὁ γνωστὸς Κωνσταντίνος Βατικιώτης)[1] διακρινόταν γιὰ τὴ ζωντάνια, τὴ δραστηριότητα καὶ τὸν ἐθνικὸ παλμό του, οἱ ἄλλοι διπλωματικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες καὶ ὑπάλληλοι χαρακτηρίζονταν ἀπὸ γραφειοκρατικὴ νοοτροπία, ἀπὸ μανδαρινισμὸ καὶ ἀπὸ τὴ συνήθως ψυχρὴ συμπεριφορά τοῦ διπλωμάτη, ὁπότε οἱ τύποι καὶ οἱ ἐπιφυλάξεις ἐξοντώνουν τὴν οὐσία καὶ ἀποτελματώνουν τὶς ὑποθέσεις...

Τὸ πρῶτο ἔγγραφο ἔχει δύο σφραγίδες καὶ τρεῖς ἡμερομηνίες. Στάλθηκε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη Α. Γ. Κουντουριώτη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχική του χρονολόγηση, φέρει καὶ δύο «ὠοειδεῖς» σφραγίδες: Ἡ πάνω ἀριστερὰ εἶναι δυσανάγνωστη, πρέπει ὅμως νὰ εἶναι μᾶλλον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔχει συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου (13819) καὶ ἡ ἡμερομηνία (18 Δεκεμβρίου 1876) τῆς παραλαβῆς του. Δίπλα ὑπάρχει ὁ χαρακτηρισμὸς «Τῷ Κῳ πρέσβει». Πιὸ κάτω δεξιὰ ὑπάρχει ἡ ἄλλη, μικρότερη κάπως, σφραγίδα, ποὺ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀρ. Πρ(ωτοκόλλου) 4757. Ἐλ(ήφθη) τὴν 14 Δβρίου '76».

Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἀποδεικνύεται ὅτι στὸν Ἕλληνα πρόξενο τῆς Θεσσαλονίκης στάλθηκαν καὶ οἱ δυὸ πιὸ πάνω ἀναφορές, γιατὶ γίνεται σὲ τοῦτο χρήση πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ («... αἱ ἔγκλειστοι ἀναφοραί...») καὶ ὅτι διαβιβάστηκαν καὶ οἱ δύο στὴν Ἑλληνικὴ πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ κείμενό της εἶναι τὸ ἑξῆς:

Β. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον
ἐν θεσσαλονίκῃ *Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 7 Δεκεμβρίου 1876*

Ἀριθ. Πρωτ. 1395
Συνημένα

---

1. Γιὰ τὴ δράση τοῦ Κ. Βατικιώτη (1830-1881) στὴ Μακεδονία (1866-1881) βλ. στοῦ Εὐαγγέλου Κωφοῦ, Ἡ ἐπανάστασις, ὅ.π., σ. 357 (εὑρετήριο) καὶ στοῦ Ἴδιου, Greece, ὅ.π., σ. 60, 62 καὶ 182, Ἰω. Σ. Νοτάρη, ὅ.π., σ. 22 (σημ. 1), 35 κ.ἑ. καὶ Στεφ. Παπαδοπούλου, ὅ.π., σ. 67 κ.ἑ.

Ἐξοχώτατε

Πρὸ μικροῦ ἐκομίσθησάν μοι αἱ ἔγκλειστοι ἀναφοραὶ τῆς κοινότητος Ναούσης. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν θέλετε εὐαρεστηθῆ νὰ παρατηρήσετε ὅτι οἱ πολυπαθεῖς κάτοικοι τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως ἀπειλοῦνται νὰ ἀφαιρεθῶσι διὰ τῆς βίας τῆς ἀκινήτου αὐτῶν κτήσεως, ἣν ἀπὸ πεντηκονταετίας νέμονται, δυνάμει νομίμων τίτλων ὡς τελείαν ἰδιοκτησίαν των (τεμλίκι, ἐραζὶ μιμλουκέ), χαρακτηριζομένης αὐτῆς ὡς βακουφικῆς καὶ πρὸς τοῦτο οἱ προκριτώτεροι τῶν κατοίκων ἀπὸ διετίας φυλακίζονται καὶ νῦν ἔτι διατελοῦσιν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Βεροίας, ὅπως ἐξαναγκασθῶσι νὰ παραιτηθῶσι (σελ. 2) *τῶν ἀξιώσεών των καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰς ἰδιοκτησίας των ὡς βακουφικάς. Ἡ ἐν ταῖς ἀναφοραῖς ταύταις λεπτομερὴς ἀφήγησις τῆς ὑποθέσεως μὲ ἀπαλλάσσει πάσης ἐπεξηγήσεως.*

Οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης, ἀποτυχόντες νὰ τύχωσι δικαιοσύνης παρὰ τῶν ἐνταῦθα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐγχωρίων Ἀρχῶν, πρὸς ἃς ἐπανειλημμένως ἀλλὰ ματαίως ἐξέθηκαν τὰ δικαιώματά των, ἀναγκάζονται νὰ ζητήσωσι δι' ἐμοῦ καὶ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος.

Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἀπευθύνθησαν ἢ θ' ἀπευθυνθῶσιν ὅμοιαι ἀναφοραὶ καὶ εἰς δύο ἑτέρους ἐνταῦθα Προξένους, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης πεποίθασι κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος μεθ' οὗ θέλει ἐνεργήσει ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ὑπὲρ τῶν δικαίων των, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν καταδιώξεων, ἃς ὑφίστανται καὶ τῆς ἐπικειμένης δημεύσεως τῆς περιουσίας των.

Διὰ τοῦτο ἐπείγομαι νὰ διαβιβάσω αὐτὰς τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι καὶ νὰ παρακαλέσω νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ διενεργήσητε ὑπὲρ αὐτῶν ὅ,τι δυνατόν.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Γεν. Πρόξενος
Κ. Ν. Βατικιώτης

Κάτω ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα γράφτηκαν τὰ στοιχεῖα τοῦ παραλήπτη:

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Κύριον
Κύριον Α. Γ. Κουντουριώτην
Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ.λ.π.
Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Πρεσβευτὴς ἔγραψε τὰ ἑξῆς στὸ περιθώριο (ἀριστερὰ) τῆς πρώτης σελίδας:

Τῷ Κυρίῳ Ἀ. Μαθιουδάκῃ,

Παρακαλουμένῳ ν' ἀναγνώσῃ τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν Α.Π. τὸν Πατριάρχην, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν τῶν πατριαρχείων ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς κοινότητος Ναούσης.

Πέραν, 17 1Οβρ. 1876.
Α. Γ. Κουντουριώτης.

Τὸ δεύτερο ἔγγραφο ἔχει τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ καὶ ὅμοιες σφραγίδες. Παραλήφθηκε ἀπὸ τὴν πρεσβεία τῆς Πόλης στὶς 20 Δεκεμβρίου (ἀρ. πρωτ. 4923) καὶ στὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο τὴν 28 Δεκεμβρίου 1876.

Μὲ τὸ ἔγγραφο τοῦτο διαβιβάστηκε συνημμένη καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ φιρμανιοῦ, ποὺ δημοσιεύτηκε πιὸ πάνω. Ἀναφέρεται ἀκόμα σὲ τοῦτο ὅτι οἱ Ναουσαῖοι εἶχαν καὶ ἄλλους τίτλους, στοὺς ὁποίους στήριζαν τὰ δικαιώματά τους, καὶ ὅτι τὰ παρουσίασαν ὅλα τοῦτα στὶς ἁρμόδιες τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ὅπου ἀπέστειλαν εἰδικὸ ἐπίτροπό τους), ἀλλὰ οἱ ἀπόψεις τους δὲν ἔγιναν δεκτές.

Τὸ κείμενο τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

Β. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20 Δεκεμβρίου 1876
ἐν Θεσσαλονίκῃ
Ἀριθ. Πρωτ. 1452
Συνημμ. 1.

Πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει
Σ. Β. Πρεσβείαν

Κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1395 τῆς ἵης ἱσταμένου ἀναφορᾶς μου λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐπισυνάψω ᾧδε ἀντίγραφον μεταφράσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Φιρμανίου τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ, ἐφ' οὗ, κυρίως, οἱ Ναουσαῖοι στηρίζουσι τὰς ἀξιώσεις των.

Καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλους τίτλους, οὓς ἔχουσιν οἱ Ναουσαῖοι, εἶχον παρουσιάσει καὶ ἄλλοτε, διὰ τοῦ εἰς Κων/πολιν ἀποσταλέντος πέρυσιν ἐπιτρόπου των, ἐνώπιον τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀχνεκὰμ Ἀδλιγέ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐθεωρήθησαν ἐπαρκῆ.

Πληροφορῶ δὲ ὅτι οἱ ἐν Βεροίᾳ κρατούμενοι, ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως ταύτης Ναουσαῖοι, ἀπελύθησαν ἕνεκα τῶν ἑορτῶν (σελ. 2) *τοῦ Βαϊραμίου, θὰ φυλακισθῶσιν ὅμως καὶ αὖθις μετὰ τὰς ἑορτάς.*

Εὐπειθέστατος
Ὁ Γεν. Πρόξενος
Κ. Ν. Βατικιώτης

Στὸ περιθώριο (ἀριστερὰ) σημείωσε ὁ πρεσβευτὴς τὰ ἑξῆς:

Τῷ Κῳ Α. Μαθιουδάκῃ, κατόπιν τῆς ἀπὸ 17 λήγοντος ὑπ' ἀριθ. 4757 ἐπισημειώσεώς μας.

Πέραν, τὴν 27 10βρ. 1876
Α. Γ. Κουντουριώτης.

Τὸ τρίτο ἔγγραφο εἶναι τὸ μόνο ποὺ ἔχομε ἀπὸ ὑπηρεσία τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ ποὺ τὸ ὑπογράφει, δυσανάγνωστα, κάποιος διευθυντής του. Μὲ τοῦτο ἐπιστρέφεται ὅλη ἡ ἀλληλογραφία μὲ τὸ αἰτιολογικὸ

ὅτι ἔπρεπε νὰ ξανασταλοῦν ὅλα τὰ ἔγγραφα (στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ἀντίγραφα) μὲ «συνημμένον» ἔγγραφο τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρεσβείας.

Κάτω ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει ὑποσημείωση, μὲ τὴν ὁποία ὑποβλήθηκε τὸ ἔγγραφο στὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴ καὶ ζητήθηκε ἡ γνώμη του, ἂν ἔπρεπε νὰ ξανασταλοῦν τὰ ἔγγραφα «διὰ τῆς ἐπισήμου ὁδοῦ». Βλέπομε λοιπὸν ὅτι, ἐνῶ οἱ ραγιάδες Ναουσαῖοι ὑπέφεραν στὶς φυλακές, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ οἱ γύρω του, ὅπως καὶ οἱ διπλωματικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, ἀσχολοῦνταν μὲ πρωτόκολλα, μὲ ἄλλες τυπικότητες καὶ σκοπιμότητες...

Τὸ ἔγγραφο φέρει μονάχα μιὰ σφραγίδα, τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀκόμα τὴν ἔνδειξη τοῦ ἀριθ. πρωτοκόλλου καὶ τὴν ἡμερομηνία ποὺ παραλήφθηκε (289/25.1.1877) καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπιστρέφων τὴν παροῦσαν, μεθ' ὅλων τῶν συνημμένων, πληροφορῶ ὑμᾶς ὅτι ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, λαβὼν γνῶσιν τῆς ὑποθέσεως τῆς ἀναφερομένης ὧδε, ἀπήντησέ μοι, διὰ τοῦ Μεγ. Πρωτοσυγγέλου, ὅτι δέον νὰ τῷ ἀποσταλῶσι, δι' ἐγγράφου ὑμῶν ἢ τῆς Ἀ. Ἐξοχότητος τοῦ Κου Πρέσβεως, ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν ἀντιγράφῳ, τὰ συνημμένα, ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐν καιρῷ γνωστοποι(ήσω) ὑμῖν τ' ἀποτέλεσμα.

Πέραν τὴν 22 Ἰανουαρίου 1877

Εὐπειθέστατος

(ὑπογραφὴ δυσανάγνωστος)

Κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο γράφονται τὰ ἑξῆς:

Ὑποβάλλεται τῇ Β. Πρεσβείᾳ, παρακαλουμένη νὰ δώσῃ ἡμῖν ὁδηγίας, ἂν πρέπῃ νὰ διακοινωθῶσιν ἐπισήμως καὶ ἐγγράφως τὰ παρόντα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Πέραν τῇ 24 Ἰανουαρ. 1877

Εὐπειθέστατος

Ὁ Γ. Προξενικὸς Διευθυντὴς (;)

Α. Μαθιουδάκης (;)

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο ἔγγραφο ἔχει πάνω, στὸ κέντρο, τὴ χειρόγραφη ἔνδειξη «Ἀρχεῖον» καὶ μία μονογραφή. Στὸ κέντρο πάνω φέρει τὴ σφραγίδα τῆς πρεσβείας τῆς Ἑλλάδος (βλ. εἰκ. 3), μὲ ἀριθμὸ πρωτοκόλλου 552, τῆς 17-2-1877.

Ἀπ' αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι τελικὰ γλύτωσαν οἱ φυλακισμένοι Ναουσαῖοι, μὲ τὴ βοήθεια ὅμως τοῦ Νεγρεπόντη[1], ἀλλὰ δὲν μαθαίνομε ποία ἦταν καὶ ἡ ἔκβαση τῆς φορολογικῆς διαφορᾶς ποὺ προέκυψε.

---

1. Πρόκειται, ἀσφαλῶς, γιὰ τὸν δραστήριο Ἕλληνα ἔμπορο τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μενέλαο Νεγρεπόντη. Βλ. Ε ὐ α γ γ έ λ ο υ Κ ω φ ο ῦ, Ἡ ἐπανάστασις, ὅ.π., σ.

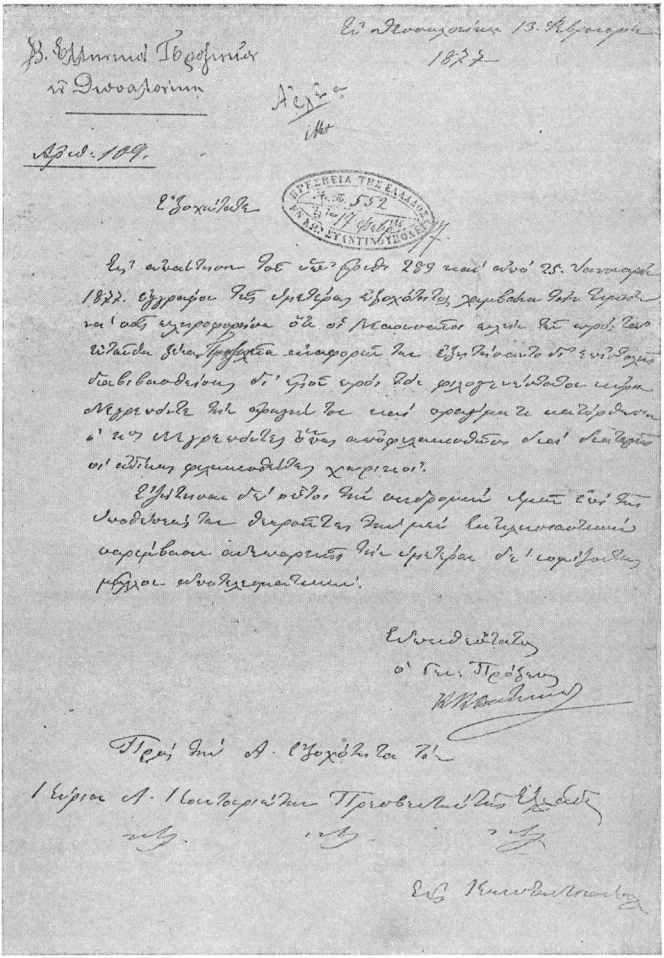

Εἰκ. 3. Τὸ τελευταῖο ἔγγραφο τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διακρίνεται ἡ σφραγίδα τῆς πρεσβείας

Ἔτσι ἀποδείχθηκε ὅτι ἄδικα περίμεναν οἱ ὑπόδουλοι τοῦτοι Ἕλληνες τὴν οὐσιαστικὴ συμπαράσταση τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Ἕλληνα πρεσβευτῆ τῆς Πόλης. Τὰ συναισθήματα τῆς ἀπογοητεύσεώς τους, ὅπως καὶ τοῦ Ἕλληνα Προξένου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκφράζει πετυχημένα καὶ μὲ παρρησία ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ ἐγγράφου, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Β. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον
ἐν Θεσσαλονίκῃ *Ἐν Θεσσαλονίκῃ 13 Φεβρουαρίου 1877*
Ἀριθ. 109

Ἐξοχώτατε

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 289 καὶ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1877 ἐγγράφου τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι οἱ Ναουσαῖοι, πλὴν τῶν πρὸς τὰ ἐνταῦθα ξένα Προξενεῖα ἀναφορῶν των, ἐξητήσαντο, δι' ἐπιστολῆς, διαβιβασθείσης δι' ἐμοῦ πρὸς τὸν φιλογενέστατον κύριον Νεγρεπόντε, τὴν ἀρωγήν του καὶ πράγματι κατώρθωσεν ὁ κ. Νεγρεπόντες, ὅπως ἀποφυλακισθῶσι διὰ διαταγῆς οἱ ἀδίκως φυλακισθέντες χωρικοί.

Ἐζήτησαν δὲ οὗτοι τὴν συνδρομὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεώς των, θεωροῦντες τὴν μὲν Ἐκκλησιαστικὴν παρέμβασιν ἀνεπαρκῆ, τὴν ὑμετέραν δὲ νομίζοντες μᾶλλον ἀποτελεσματικήν.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Γεν. Πρόξενος
Κ. Ν. Βατικιώτης

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν
Κύριον Α. Κουντουριώτην Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.
Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Βέροια ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

---

12 σημ. 2 καὶ τοῦ ἴδιου, Greece, ὅ.π., σ. 32 σημ. 1, 87, 88 καὶ 132 σημ. 2, ὅπου μνημονεύεται καὶ ὁ Ὀδυσσέας Νεγρεπόντης. Εἶναι, ἄλλωστε, συνηθισμένο, παλιὸ φαινόμενο, ἰδιαίτερα στὴν Τουρκία (πάντοτε καὶ τώρα) ἢ στὶς τουρκοκρατούμενες περιοχές, νὰ πετυχαίνει κανένας σχεδὸν τὰ πάντα, ὅταν προσφέρει τὸ ἀνάλογο χρηματικὸ ποσὸ ἢ ἄλλες οἰκονομικές, ὑλικὲς παροχὲς καὶ ὠφελήματα.

RÉSUMÉ

George Ch. Chionidés, Questions de propriété et de perception des impôts à Naoussa par emprisonnement, pendant les années 1870-1877.

Étude fondée sur le Firman de restitution de la propriété aux révoltés de Naoussa (1830) et autres documents.

On publie une traduction du Décret (Firman) du Sultan de Turquie de 1830 (document No. 1), par lequel la propriété des révoltés de Naoussa de 1822 leur est restituée. Par le même Décret fut ordonée l'installation de 100 familles musulmanes à Naoussa, la construction d'une mosquée et d'une école turque etc.

On publie, en outre, deux petitions, datées le 30.11.1876, des habitants de Naoussa (documents Nos 2 et 3), adressées aux Consuls de Thessaloniki et de Constantinople, par lesquelles ils se plainaient des autorités turques de Véria et Naoussa, qui tenaient en prison les notables de Naoussa pour le seul motif de non consentement pour les impôts sur leur propriété immobilière. Cette vicissitude dura pendant quelques années et se termina par l'intervention du négociant Grec de Constantinople Negrepontis (v. la «Correspondance Consulaire» au Ministère des Affaires Etrangères d'Athènes, doc. «Ambassade de Constantinople 1876, Consulat de Thessaloniki»).

Ces documents contiennent des renseignements intéressants sur des questions d'Administration, de privilèges et impôts en Grèce encore asservie aux Turcs du 19e siècle. En outre, nous nous informons sur la composition des habitants de Naoussa et son économie et finances, pendant ce temps et, ainsi, une nouvelle image de cette ville nous est donnée, comme il est indiqué dans les 24 annotations de la présente étude, avec la bibliographie, concernant les mêmes questions.